

darulfunun ilahiyat

Başvuru: 25.08.2023
Revizyon Talebi: 02.11.2023
Son Revizyon: 07.12.2023
Kabul: 04.01.2024
Online Yayın: 15.03.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Zen ve Kelimeler

-Zen Geleneğinde Kutsal Metin-

Zen and Words: Sacred Texts in the Zen Tradition

Merve Susuz Aygül¹

Öz

Zen Budist geleneğinde kelimelere ve dile yönelik negatif bir bakış açısı benimsenmektedir. Kelimelerin ve dilin Zen'in aşkın hakikatini açıklama ve aktarmada yetersiz kaldığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte Zen geleneği kendini metinler aracılığıyla var etmektedir ve Zen geleneğinde kutsal kabul edilen onlarca metin bulunmaktadır. Kelimeler ve dile yönelik bu tür bir bakış açısına sahip olan Zen geleneğinde kutsal metnin yerinin ne olduğu bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Makalede Zen geleneğinin dil ve kelimelere yönelik olumsuz tavrına rağmen, temel olarak diğer dini geleneklerle örtüşen bir kutsal metin anlayışının olduğu tezi kabul edilmektedir. Diğer dini geleneklere benzer şekilde Zen geleneğinde de kutsal kabul edilen metinler bulunmaktadır. Bununla birlikte Zen'in kutsal metin anlayışının kendine özgü taraflarının bulunduğu da kabul edilmiştir. Bu bağlamda Zen kutsal metin literatürünün farklı fonksiyonlara sahip temel iki kategoriden oluştuğu; her ne kadar dili olumsuzlasa da Zen'in kendini kelimeler vasıtasıyla var ettiği, muhataplarının zihninde, hayatında ve tarih sahnesinde metinler aracılığıyla varlık kazandığı; Zen geleneğinde kutsal metnin aynı zamanda bir ritüel objesi ve tapım objesi olduğu bu makalenin temel iddialarıdır. Tüm bu iddialar kutsal metinlerin Zen'in en önemli yapı taşlarından biri olduğu sonucunu destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Zen Budizmi, Kutsal metin, Silsile, Manastır kuralları metinleri, Sutralar

Abstract

The Zen tradition defines itself as a teaching and truth that is beyond words and language. According to Zen masters, Zen truth cannot be explained in words or language, nor can it be understood through the dualistic thought structure. Despite this negative attitude towards words and language, the concept of sacred texts has developed in the Zen tradition, with a rich corpus having emerged. The focus of the article is on the place of sacred texts in the Zen tradition. The article accepts the thesis that, despite the Zen tradition's negative attitudes toward language and words, the concept of sacred texts exists within it and overlaps with other religious traditions. Just as in other religious traditions, the Zen tradition has texts that are accepted as being sacred. Like any other tradition, however, the Zen concept of sacred texts has also been accepted as having its own unique aspects. In this context, the main claims of the article are that the literature of Zen sacred texts consists of two basic categories with different functions; that even though Zen negates language, it manifests itself through words and gains existence through texts in the minds, lives, and history of its accepters; and that sacred texts are also ritual objects and objects of worship in the Zen tradition.

Keywords: History of Religions, Zen Buddhism, Sacred text, Sutra, Lineage, Monastery rules

* Sorumlu Yazar: Merve Susuz Aygül (Dr. Öğr. Üyesi), Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Samsun, Türkiye. E-posta: merve.susuz@amasya.edu.tr ORCID: 0000-0001-8880-9258

Atf: Susuz Aygül, Merve. "Zen ve Kelimeler: Zen Geleneğinde Kutsal Metin." *darulfunun ilahiyat* 35, 1 (2024): 211–245.
<https://doi.org/10.26650/di.2024.35.1.1341913>

Extended Summary

The Zen tradition defines itself as a teaching and truth that is beyond words and language. According to Zen masters, Zen truth cannot be explained in words nor be expressed in language, and neither can it be understood through the dualistic mind structure that is the basis of language. Language and words reduce Zen truth to the human world and the ordinary everyday context, which means that the truth is lost. However, the history of Zen shows that the attitude toward the sacred texts that are the product of language has not developed at all in line with the understanding that Zen is a transcendent truth beyond words. Zen uses words and language as much as any other religious tradition and constructs itself through words and language. Therefore, despite its negative attitude towards words, language, and logical thought, the concept of sacred texts has developed in the Zen tradition, and a rich corpus of sacred texts has emerged.

The focus of the article is on the place of sacred texts in the Zen tradition, and the article will discuss how Zen's negative attitude toward language and words has affected its conceptualization of sacred texts. The article accepts the thesis that, despite the negative attitude the Zen tradition has toward language and words, it has a basic concept of sacred texts that overlaps with other religious traditions. Like these other religious traditions, the Zen tradition also has texts that are accepted as sacred. However, the Zen concept of sacred texts has also been accepted as having its own unique aspects. In this context, the main claims of this article are that the literature on Zen sacred texts consists of two basic categories with different functions, and even though Zen negates language, it manifests itself through words and has gained a presence in history, and in the minds and lives of its accepters. In addition, the sacred texts are also ritual objects and objects of worship in the Zen tradition.

The sacred texts accepted in the Zen tradition consist of two basic categories with different functions. The first category involves the texts on which the Zen tradition has been built and through which has gained existence. These are the texts of the *denglu* genre that contain the lineage narratives and texts of the lives and teachings of Zen masters and the texts of the *yu-lu* genre that contain the sermons and sayings of Zen masters, monastery rules texts, and collections of *kōan*. These texts are the foundation of the existence of Zen as a sacred truth. Through these texts, the Zen tradition bases its origins, history, lineage, and important figures, in short, the foundations of its existence, on Buddha and Buddha's enlightenment. These texts not only provide Zen a reality in history but also enable Zen to become a sacred truth. The Zen that these texts create is not just a tradition that has existed in history but also a transcendent truth as the most essential and truest expression of Buddha's teachings. The importance and sacredness of these texts also come from here, as they are the foundation of what is Zen.

The second category of the corpus of sacred texts in the Zen tradition is the Buddhist texts. The Mahayana sutras, such as the Lotus Sutra, the Vimalakirti Sutra, and the

Prajnaparamita literature, as well as the esoteric *dharani* and sutras, are the main Buddhist texts that Zen accepts as sacred. The main function of the texts in this category is not to provide a basis to the Zen tradition, even though Zen masters have made references to these texts in their own writings. Instead, these texts have an important place in the Zen tradition as ritual objects. Sutras in particular have been widely used in the daily, monthly, and annual ritual routines of monastic life, as well as in the rituals of the laity; these texts have also been the subject of traditional rituals involving such things as reading, memorizing, explaining, and preaching. Moreover, these texts have been used as ritual objects in rarer rituals such as burials, blood writing, and writing on the body. Esoteric texts such as sutras are considered to be texts with the power and sanctity to provide both worldly and spiritual gains, so they also have been frequently used in both monastic routines and the religious life of the laity.

The Buddhist sutras, the esoteric texts, and the texts that the Zen tradition itself is based on (i.e., koans and some texts on monastery rules) and which are attributed sacredness by the Zen tradition for different reasons have not only been accepted as sacred and important but have also been ritualized and put into practice in Zen. In other words, they have penetrated the tradition in a more concrete way by becoming ritual objects. These texts have also ensured that their presence in the lives of the tradition's accepters in a more pronounced and effective way. Monks and laity believe these texts to have a supreme power and sanctity, and therefore making these texts the object of rituals has many worldly and spiritual benefits. Thus, the texts and the teachings contained in them have become practices and rituals in the lives of Zen's followers. Truly this situation has caused the contents of the texts to recede into the background over time, and the texts ritualized within detailed rules to have been transformed into sacred objects. In rituals such as sutra readings, sutra burials, and *dharani* readings, the focus is on the power and sanctity that the text has as a ritual object, rather than on what the text says. This is true for the texts on monastery rules as well, as these have become the objects of rituals because of their importance. The *upavasa* ritual, which was originally performed to prevent any violation of monastery rules, had begun being performed over time due to the sanctity provided by reading the rules. The fact that the texts have become ritual objects separate from their content does not mean that they are less important. On the contrary, the texts as ritual objects are believed to have the utmost importance and sanctity. They have been respected and honored for this sanctity and have been the subject of worship rituals such as offerings to sutras.

Giriş

Zen okulu, Çin'deki adıyla Ch'an, miladi altıncı yüzyılda Çin'de ortaya çıkmış, on bir on ikinci yüzyıllarda Japonya'ya nakledilip Japon Budizminin temel okullarından biri haline gelmiştir. Bununla birlikte Zen geleneği 28 Hintli 6 Çinli patriyark silsilesi ile kökenini Buddha'ya dayandırmaktadır. Gelenek Buddha'nın ulaştığı aydınlanma deneyiminin bu silsile vasıtasıyla zihinden zihine aktarılarak geldiği kabulü üzerine inşa edilmiştir. Zazen olarak bilinen sessiz meditasyon kişiyi aydınlanmaya götüren birincil yol olarak görülmüştür. Manastır kurumu, ritüelleri, dünyaya ve insana dair anlayışı noktasında temel olarak mensup olduğu Mahayana ekolünün izinden gitmiştir. Silsile anlayışı, aydınlanmanın konumu ve kutsal metinler ile ilgili tutumu gibi konularda ise kendine has bir anlayış geliştirmiştir.

Zen geleneğinin önemli isimleri Zen'i, *furyū monji* (不立文字), kelimelerin ve dilin ötesinde bir öğreti, bir hakikat olarak tanımlar. Zen üstatlarına göre Zen hakikati kelimelerle açıklanamaz, dil ile ifade edilemez, dilin temeli olan dualistik zihin yapısı ile anlaşılabilir. Kelimeler, dil ve dualistik zihin yapısı ile Zen'i anlamaya ve anlatmaya çalışmak aşkın Zen hakikatini zedeler, Zen'in içeriğinin, özünün kaybolup kabuğunun kalmasına neden olur. Dil ve kelimeler Zen hakikatini insan dünyasına, sıradan gündelik bağlama indirger, bu da hakikatin kaybolması anlamına gelir. Zen hakikati aşkın bir konumdadır ve sıradan insanın zihni ve dili ile anlaşılabilir aktarılamaz.

Zen tarihine bakıldığında dil ve dilin ürünü olan kutsal metinlerle ilgili tutumun hiç de Zen'in kelimelerin ötesinde aşkın bir hakikat olduğu anlayışı doğrultusunda gelişmediği, Zen'in kelimeleri ve dili diğer herhangi bir dini gelenek kadar kullandığı ve kendisini dil ve kelimeler vasıtasıyla inşa ettiği görülür. Nitekim kelime, dil ve mantıksal düşünceye yönelik olumsuz tutumuna rağmen Zen geleneğinde bir kutsal metin anlayışı gelişmiş ve zengin bir kutsal metin külliyatı oluşmuştur. Bu kutsal metin külliyatının ilk ayağını Zen'in kendi geleneğini inşa ettiği metinler oluşturur. Bu gruptaki metinler ile Zen kendisini Buddha'ya dayanan bir Budist geleneği olarak var eder. Bu metinlere ek olarak Budist geleneğinin klasik metinlerinin bir kısmı da Zen geleneği açısından kutsal ve önemlidir. Ayrıca Zen geleneğinin kutsal metin anlayışı söz konusu olduğunda kutsal metnin ritüelleştirilmesi konusunu da ele almak gerekir. Zen geleneğinde metnin içeriğinin kutsallığı yanında metnin kendisi de kutsal bir obje olarak kabul edilmiş ve kutsal kabul edilen metinler çeşitli ritüellerin objesi olarak kullanılmıştır.

Bu makalenin konusu, kelimeler ve dili olumsuzlayan fakat bununla birlikte kendisini açıklamak ve var etmek için dil ve kelimelere muhtaç olan Zen geleneğinin kutsal metin anlayışının ne olduğudur. Kelimeleri ve dili kendi hakikatinin önünde

bir engel olarak gören bir geleneğin kelimelerden oluşan, dil ile ifade edilen bir kutsal metin anlayışının olmaması beklenir. Metinler kelimelerden oluştuğu ve dili kullandığı için Zen'in hakikatini açıklamaya yeterli olmayacak, bilakis Zen hakikatini ifade etmenin ve anlamının önünde engel olacaktır. Fakat dil ve kelimeler geleneği inşa etmenin ve muhatabın nezdinde var olmanın tek yoludur. Dolayısıyla gelenek olumsuzladığı şeye muhtaçtır ve bu ihtiyaç geleneğin aşkın hakikat anlatısının somut ifadeleri olarak kutsal metinleri ortaya çıkarmıştır. Dahası bu metinler öylesine kutsal ve önemli hale gelmiştir ki aşkın hakikati ifade etmeleri bir yana kendileri ritüelleştirilerek yeni bir kutsal forma bürünmüştür.

Yukarıda da bahsedildiği üzere araştırmanın amacı Zen geleneğinde kutsal metnin yerinin ne olduğunu ortaya koymaktır. Ülkemizde Japon dinleri ve Japon Budizmi ancak son dönemlerde akademik çalışmaların konusu olmaya başlamıştır.¹ Japon Budizmi ile Japonya'ya dair çalışmalar içinde Zen geleneğine ayrılan kısım bölümler dışında Zen okulu ile ilgili müstakil çalışmalar ise birkaç tane ile sınırlı kalmıştır. Zen okulunun kutsal metin anlayışı ise herhangi bir çalışmanın konusu olmuş değildir. Makale bu boşluğu doldurmak üzere atılmış ilk adım olacaktır.

1. Zen Geleneğinin İnşa Edildiği Metinler

Zen tarihine bakıldığında Zen geleneği ve kimliğinin inşa edildiği çok sayıda metnin var olduğu görülmektedir. Bu metinler Zen'in varlık kazanmasını ve bir dini gelenek olarak tarih sahnesine çıkmasını sağlayan yapı taşlarıdır. Zen geleneğinin bel kemiği olarak nitelendirilebilecek olan Zen silsile anlatısını içeren metinler, Zen tarihinin önemli şahsiyetlerinin hayatlarını yarı-efsanevi tarzda ele alan metinler, Zen üstatları tarafından yazıldığına inanılan metinler, Zen üstatlarının vaaz ve sözlerini içeren metinler, Zen manastır kuralları metinleri, kōan külliyatları, Zen'in kendisine varlık kazandırdığı, kendisini inşa ettiği metinlerin başında gelir. Bu metinler ritüellerin konusu olmaktan ziyade Zen geleneğinin oluşmasını, Zen'in tarihte bir gerçeklik ve aynı zamanda kutsallık ile yer edinmesini sağlayan metinlerdir.

Zen geleneğini yirmi sekiz Hintli, altı Çinli partriark aracılığıyla Sakyamuni

1 Japonya ve Japon Budizmi ile ilgili çalışmalar için bkz. Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü*, 2. bs. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002); Hüsamettin Karataş, "Erken Dönem Japon Budizmi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVIII, sayı 2 (2013): 53-67; Merve Susuz Aygöl, "Japonya'da Kamakura Dönemi (1185-1333) Budist Okulları ve Manastır Kurumu", *Din ve Felsefe Araştırmaları* 3 / 6 (Aralık 2020): 209-231; Abdulhak Malkoç, "T'ang Dönemi Çin Kültürünün Japon Kültürüne Etkileri (619-907)", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008; Erdal Küçükyağcı, *Dönüm Noktalarıyla Japon Tarihi Samuraylar Çağı*, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2013). Halil İbrahim Şenavcu, "Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları." Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015.

Buddha'ya dayandıran silsile anlatısı Zen geleneğinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Zen'i Zen yapan hakikatin bu silsile boyunca zihinden zihne buaktarılarak geldiği kabul edilir. Sakyamuni Buddha'dan Káspaya'ya, Káspaya'dan Ananda'ya aktarılan hakikat yirmi sekizinci Hintli birinci Çinli partriark Bodhiddharma ile Çin'e gelir. Ardından altı Çinli partriark aracılığıyla aktarılır ve Çin'e giden Japon Zen üstatları tarafından Japonya'ya nakledilir. Eisai, Dōgen, Keizan gibi tüm Zen üstatları kendilerini bu silsileye ve bu silsile aracılığıyla Sakyamuni Buddha'ya dayandırır. Silsile anlatısı Zen'e tarih sahnesinde bir varlık kazandırır; Zen geleneğini tarihsel bir gerçeklik ve aynı zamanda aşkın bir hakikat olarak inşa eder. Silsile anlatısının gelenekteki bilinen halini alması uzun bir süreç içerisinde olmuştur. Anlatının bazı parçaları yedinci yüzyıl sonunda ortaya çıkmış olmakla birlikte, son halini alması onuncu yüzyıl ortalarını bulmuştur.²

Bahsi geçen Zen silsile anlatısının özgünlüğü, tarihsel bir karşılığının olup olmadığı tartışmalı konular olmakla birlikte, bu anlatıyı içeren metinler gelenek tarafından oldukça önemli kabul edilmektedir. Zen silsile anlatısının dayandığı ilk metinler beşinci yüzyılda yaşayan Hintli rahip Buddhahadra'nın tercüme ettiği *Damaduoluo chanjing* ("Dharmatrāta's Meditasyon Metni") adlı metin ile T'ien-t'ai³ geleneğinin silsile anlatısının ilk hallerinin bulunduğu *Fu fazang yinyuan zhuan* ("Dharma Belleğinin Aktarım Biyografisi") adlı metindir. Ardından 801 yılında derlendiği bilinen *Baolin chuan* ("Koru Hazinesinin Aktarımı") adlı metin ile Zen silsile anlatısının 28 partriarktan oluşan birinci kısmı sabit hale gelmiştir. Zen silsile anlatısının tamamının bilinen halini alması ise gelenek tarafından klasik olarak kabul edilen, Song döneminde ortaya çıkan *denglu*, "aktarım tarihleri" yahut "ışığın kayıtları" türüne ait eserlerle olmuştur. Zen geleneğinin aktarım silsilesini ışık metaforu üzerinden ele alan bu eserler 952 yılında derlenen *Zutang ji* ("Partriark Salonu Antolojisi"), 1004 yılında derlenen *Jingde chuandeng lu* ("Jingde Dönemi Işığın Aktarım Kaydı"), 1036 yılında derlenen *Tiansheng guangedeng lu* ("Tiansheng Dönemi Işığın Yayılımının Kaydı"), 1101 yılında derlenen *Jianzhong jingguo xudeng lu* ("Jianzhong-jingguo Dönemi Işığın Kaydı"), 1183 yılında derlenen *Zongmen liandeng huiyao* ("Chan Silsilesinin Müşterek Işık Kaydı"), 1202 yılında derlenen *Jiatai pudeng lu* ("Jiatai Dönemi Evrensel Işık Kaydı") ile 1252 yılında derlenen *Wudeng huiyuan* ("Beş Işığın Kısa Derlemesi")'dır.⁴ Bu eserlere ek

2 John McRae, *Seeing Through Zen Encounter, Transformation, and Genealogy in Chinese Chan Buddhism*, (Los Angeles: University of California Press, 2003), 4.

3 T'ien-t'ai Japoncadaki adıyla Tendai okulu Çin ve Japon Budist okullarının en önemlilerinden biridir. Bkz. Tendai-shū 天台宗, *Japanese-English Buddhist Dictionary: Nichi-Ei Bukkyo Jiten* 日英佛教辭典, (Tokyo: Kenkyusha Printing Co., 1965), 316.

4 Albert Welter, "Lineage," *Encyclopedia of Buddhism*, Vol.2., (USA: Macmillan Reference, 2004), 461- 465.

olarak 770'lerde derlendiği düşünülen ve 1900 yılında Dunhuang'da bulunana kadar kayıp olan *Lidai fabao ji*⁵ ile 1930'larda Kore'deki Haein-sa manastırında keşfedilen onuncu yüzyıla ait bir metin olan *Tsu-t'ang chi* de bu türe ait eserler arasında sayılmaktadır.⁶ Ayrıca Japon Sōtō okulunun en önemli ikinci ismi olarak kabul edilen Keizan Jokin'in (1264-1325) ilk halkasında Sakyamuni Buddha'nın bulunduğu elli üç partriyarktan oluşan Sōtō silsilesini konu edinen *Denkōroku* 伝光録 (“Nur'un Aktarımı”) adlı eseri de bu türün bir diğer örneğidir.⁷

Zen'in özünde yer alan öğretinin yahut aydınlanmanın bahsi geçen silsile boyunca aktarıldığını vaaz eden *denglu* türüne ait bu eserler geleneğin tarihsel ve aynı zamanda aşkın bir hakikat olarak inşa edilmesinin ana aktörlerinden biri olarak kabul edilir ve gelenek açısından son derece önemlidir.⁸ Bu eserler Zen kimliğinin oluşmasını sağlayan araçlar olmanın yanında geleneğin aktarıldığı belge niteliği de taşımaktadır.⁹ Dolayısıyla bu türe ait metinler hem içerdikleri anlatı hem de anlatının somut delilleri olarak geleneğin varlığını dayandırdığı metinlerdir. Bu metinlerin önemi Zen geleneğinin bel kemiğini oluşturan silsile anlatısını içermelerinden gelir. Silsile anlatısı ile Zen üstatları kendilerini Buddha'ya bağlar ve Buddha'nın aydınlanma deneyiminin bu silsile aracılığıyla nesilden nesile aktarıldığı kabul edilir. Dolayısıyla silsile anlatısı ve bu anlatıyı içeren metinler Zen geleneğine varlık kazandırma fonksiyonuna sahip olmaları açısından önemlidirler.¹⁰

Zen silsile anlatısını içeren metinler yanında Zen üstatlarının yahut Japonya'da Ortaçağdan itibaren dindar cemaatinden sıradan kişilerin de silsileye eklendiğini gösteren belgelere de, *kechimyaku* 血脈¹¹, kutsallık atfedilir. Keşiş cemaatinden yahut dindar cemaatinden bir kimse gerekli ritüellere katıldıktan sonra Zen üstatları tarafından kendisine aydınlanmaya eriştiğini ve bu sayede Zen silsilesine dahil

- 5 Wendi Adamek, “The Lidai fabao ji (Records of the Dharma-Jewel through the Ages),” *The Zen Canon Understanding the Classical Texts*, ed. Steven Heine ve Dale S. Wright, (Oxford: Oxford University Press, 2004), 81-82.
- 6 Albert Welter, “Lineage and Context in the Patriarch's Hall Collection and Transmission of The Lamp,” *The Zen Canon Understanding the Classical Texts*, ed. Steven Heine ve Dale S. Wright, (Oxford: Oxford University Press, 2004), 144.
- 7 Keizan, *Denkōroku: The Record of the Transmission of the Light*, (USA: Shasta Abbey, 2001).
- 8 Bkz. *Records of The Transmission of The Lamp*, çev. Randolph S. Whitfield, (Books on Demands, 2016).
- 9 Welter, “Lineage and Context in the Patriarch's Hall Collection and Transmission of The Lamp,” s.139.
- 10 Steffen Döll, “Identity in a Diagram: Authenticity, Transmission, and Lineage in the Chan/Zen Tradition,” *Communities of Memory and Interpretation*, ed. Mario Poceski, (Bochum/Freiburg: Hamburg Buddhist Studies, 2018), 145-146, 175.
- 11 “Kechimyaku 血脈”, *Nichi-Ei Bukkyo Jiten*, 166.

olduğunu gösteren *kechimyaku* belgesi verilir. Kişinin başında Buddha'nın bulunduğu silsileye katıldığını gösteren bu belge oldukça kutsal kabul edilmiştir. Özellikle Ortaçağ Zen okulunda bu belgeye sahip olmak nihai kurtuluş ve aydınlanmanın kanıtı olarak görülmüştür. Dahası bu önemi ve kutsallığı nedeniyle bu belgeler tılsım ve muska olarak da kullanılmış, büyük hürmet ve ilgi görmüşlerdir.¹²

Zen silsilesinde yer alan önemli Zen üstatlarının hayatlarını ve öğretilerini konu alan eserler de Zen geleneğinin inşasında önemli bir konuma sahiptir ve gelenek tarafından kutsal kabul edilir. *Platform Sutra* bu bağlamda değerlendirilebilecek çok sayıdaki eserin başında gelir. Metin, Zen geleneğinin ve silsile anlatısının en önemli isimlerinden biri olan altıncı Çinli patriyark olarak kabul edilen Huineng'e (638-713) atfedilir. İçeriğinin tarihsel bir karşılığının olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte,¹³ Zen geleneğinin kendi tarih anlatısını şekillendirmesinde *Platform Sutra* oldukça merkezi bir noktada bulunur. Metin temel olarak Huineng'in hayatını ve vaazlarını içermektedir.¹⁴ O, bu açıdan otobiyografi, vaaz, öğrencilerle yapılan sohbetler ve ölüm döşeği öğretilerini içeren kompoze bir metindir. Ayrıca metnin Huineng'in kendisi tarafından yazılmış bir otobiyografi olmaktan ziyade kendisini kahraman olarak betimleyen bir azizin biyografi, hagiografi özelliği gösterdiği de belirtilmelidir.¹⁵ Platform Sutra, Zen geleneğinde o derece önemlidir ki, gelenek, dönemin diğer kişi ve okullarına karşın bu metnin anlatısını ortodoksi haline getirmiş ve tarihinin en önemli dönüm noktalarından birine bu metni koymuştur.¹⁶

Zen literatürünün bir diğer önemli türü olan *Yu-lu* (*Sözlerin Kaydı*) türüne ait eserler de bu bağlamda ele alınabilir. Bu türe ait metinler ünlü Zen üstatlarının vaazlarını, sözlerini, anekdotlarını içermektedir ve genellikle üstadın vefatından sonra öğrencileri tarafından derlenirler.¹⁷ Bu türün en bilinen örnekleri Mazu Daoyi'nin (709-788) hayatı ve öğretilerini içeren, 1085 yılında derlenen *Mazu Yulu*,¹⁸ Linji Yixuan (ö.866)'ın öğretilerini, diyaloglarını ve faaliyetlerini içeren *Linji*

12 Bodiford, *Sōtō Zen in Medieval Japan*, 182.

13 John Jorgensen, "The Figure of Huineng," *Readings of Platform Sutra*, ed. Morten Schlütter ve Stephen F. Teiser, (USA: Colombia University Presss, 2000), 32-36.

14 *The Platform Sutra of the Sixth Patriarch*, çev. John R. McRae, (USA: BDK America, 2000).

15 Jorgensen, "The Figure of Huineng," 25.

16 Heinrich Dumoulin, *Zen Buddhism: A History India and China*, çev. James W. Heisig ve Paul Knitter, (Indiana: World Wisdom, 2005), 98-99.

17 *The Illustrated Encyclopedia of Zen Buddhism*, ed. Helen J. Baroni, (New York: The Rosen Publishing Group, 2002), 263.

18 Mario Poceski, *The Records of Mazu and the Making of Classical Chan Literature*, (USA: Oxford University Press, 2015), 54.

yu-lu,¹⁹ Çin'in Vimalakirtisi' olarak kabul edilen Pang Yün'ün öğretilerini içeren *P'ang chü-shih yu-lu*,²⁰ ile Baizhang Huaihai (749-814) ve Huangbo Xiyun'un (9. yy) öğretilerini konu alanlardır. *Yu-lu* türü Zen geleneğinin en önemli türlerinden biri haline gelmiş ve buna bağlı olarak gelenekteki *denglu*, *gong'an* (*kōan*) gibi diğer yazın türlerini de içine alan genel bir tür olarak kabul edilmiştir. Bu türe ait eserlerin yazılı metin haline gelmeden önce şifahi olarak aktarılmış olması, Zen'in kelime ve öğreti dışında bir aktarım olduğu yönündeki iddiasını destekler mahiyette olduğu için *yu-lu* türündeki metinler gelenek açısından özel bir öneme sahiptir.²¹

Zen geleneğinin inşasında oldukça önemli bir konuma sahip bir diğer tür manastır kurallarını içeren metinlerdir. Manastır kurallarını içeren ilk metin Budizm'in en temel ve en eski kutsal metinlerinden biri olan *Vinaya Pitaka*'dır.²² Farklı versiyonları olmakla birlikte Vinaya, Budist okullarının tamamına yakını tarafından kutsal kabul edilip uygulanmaktadır. Zen geleneği de Vinaya'yı kutsal kabul eder, fakat Zen'de manastır kurallarını içeren *Arı İlkeler* (*Ç.ch'ing-kuei*, 清規 *J. shingi*, 清規) olarak bilinen yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Bu türün ilk örneği olarak Baizhang Huihai (720-814)'ye atfedilen *Baizhang ginggui* (*Baizhang'ın Zen Manastır Kuralları Metni*) kabul edilir. Bu metin Zen'in bağımsız bir okul olarak varlık kazanmasında önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca Vinaya'nın temel özelliklerini taşımakla birlikte, *Baizhang ginggui* Zen manastır geleneğini Çin kültür ve geleneklerine uygun hale getirmesi nedeniyle de Zen geleneği açısından önemlidir. Orijinal metin bir bütün olarak günümüze ulaşmamıştır, fakat diğer metinler aracılığıyla içeriği bilinmektedir.²³

1103 yılında Tsung-tsê tarafından derlenen *Ch'an yuan Ch'ing kuei* (*J. Zenen Shingi*, 禪苑清規) ise bu türün hem Çin Ch'an geleneği hem de Japon Zen

19 Albert Welter, *The Linji Lu and the Creation of Chan Orthodoxy: The Development of Chan's Records of Sayings Literature*, (USA: Oxford University Press, 2008).

20 *The Recorded Sayings of Layman P'ang: A Ninth-Century Zen Classic*, çev. Ruth Fuller Sasaki, (Weatherhill, 1971).

21 Welter, *The Linji Lu*, s.49-51.

22 İlk dönem Budizmde manastır kuralları ve manastır hayatı ile ilgili Türkçe'de yapılan çalışmalar bkz. Hammet Arslan, *Kutsal Metinlere Göre Budizm'de Manastır Hayatı*, (Tibyan Yay, 2015); Emine Zehra Turan, "Budizm'de Manastır Hayatı", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004).

23 Yuan Hanedanlığı döneminde *Chixiu baizhang ginggui* (*Baizhan'ın Manastır Kurallarının İmparatorluk Versiyonu*) isimli bir manastır kuralları metni kompozede edilmiştir, fakat bu metin Baizhan'ın orijinal metni değildir. Baizhang'ın adını taşımakla birlikte Chanyuan dahil çeşitli manastır kuralları metinleri bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Bununla birlikte hem Çin hem Japon Zen'inde yaygın olarak kullanılmıştır. Bkz. *The Baizhang Zen Monastic Regulations*, çev. Shohei Ichimura, (BDK America, 2006), xiii-xviii.

geleneğinde en yaygın olarak uygulanan örneğidir.²⁴ *Ch'an yuan*, manastır kurallarını kabul edip manastır hayatı yaşamının öneminden başlayarak, manastıra girme prosedürüne, keşişlerin yemek, banyo, uyku gibi günlük aktivitelerine, meditasyon, vaaz, çay seremonisi, sutra okuma, önemli günleri kutlama gibi ritüel rutinlerine, keşişlerin hangi durumda nasıl davranacaklarından, nelere sahip olacaklarına kadar manastır yaşamının tüm yönleri ile ilgili ayrıntılı talimatlar içerir. Bunlara ek olarak manastırın idaresini ve devletle ilişkisini idame ettirmek üzere seçilen kişilerin görev ve sorumlulukları ile ilgili prosedürü de ayrıntılı bir şekilde ele alır.²⁵ *Ch'an yuan*, içerdiği bu ayrıntılı kurallar ile manastır kurumunu, içinde bulunduğu sosyal, siyasi ve ekonomik koşulları göz önüne alarak yerli bir zemine oturtma eğilimindedir. Bu özelliğinin de etkisiyle hem Çin'de hem Çin'e giden Japon keşişler tarafından otorite kabul edilip Japonya'ya nakledilerek Japon Zen okulunda kendisinden sonra yazılan manastır kuralları metinlerinin temel referans kaynağı olmuş ve Japon Zen manastır geleneğinin üzerine kurulduğu temellerden biri olmuştur.²⁶

Japon Zen üstatları Çin Budizmi'nde yaygın olarak uygulanan manastır kuralları metinlerini Japonya'ya nakletmekle kalmamış, kendileri de bu türe ait metinler yazmışlardır. Japon Sōtō Zen okulu söz konusu olduğunda okulun kurucusu Dōgen ve Dōgen'den sonra en önemli ismi olarak kabul edilen Keizan tarafından yazılan manastır kuralları metinlerinden bahsetmek gerekir. Dōgen'in manastır kuralları ile ilgili kaleme aldığı metinler *Eihei Shingi* 永平清規 olarak bilinen eserde bir araya getirilmiştir. Dōgen'in manastır kuralları metni olarak bilinen bu eser altı ayrı fasikülden oluşmaktadır. Manastır hayatının çeşitli yönlerini konu edinen *Eihei Shingi* genel olarak *Ch'an yuan*'a benzer bir manastır hayatı betimler.²⁷ Keizan'ın kendi kurduğu Yōkōji manastırında uygulanmak üzere kaleme almış olduğu *Keizan Shingi* 瑩山清規 ise zamanla Sōtō geleneği içerisinde yaygınlık kazanarak Sōtō manastır geleneğinin temel kaynaklarından biri olmuştur. *Keizan Shingi* manastırın günlük, aylık ve yıllık ritüel rutinini sistematik bir şekilde ele alır. Bu açıdan *Chan yuan* ve *Eihei Shingi*'den daha organize bir metin olduğu söylenebilir. Manastırın ritüel rutinini ele almanın yanında manastır görevlilerine, keşişlerin davranışlarına ve

24 Yifa, *The Origins of Buddhist Monastic Codes in China: An Annotated Translation and Study of the Chanyuan Qinggui*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 2002).

25 Yifa, *Chanyuan Qinggui*, 150-153.

26 Griffith Foulk, "Chanyuan qinggui and Other "Rules of Purity" in Chinese Buddhism," *The Zen Canon: Understanding the Classical Texts*, ed. Steven Heine ve Dale S. Wright, (Oxford: Oxford University Press, 2004), 275-276.

27 Bkz. Dōgen, *Dōgen's Pure Standards for the Zen Community A Translation of the Eihei Shingi*, çev. Taigen Daniel Leighton ve Shohaku Okumura, (New York: State University of New York Press, 1996).

diğer iki metinden daha yoğun bir şekilde manastırın manastır dışı ile kurduğu ilişki biçimleri üzerine eğilmektedir.²⁸ Son olarak Tokugawa dönemi Sōtō okulunun en önemli ve üretken isimlerinden biri olan Menzan Zuihō (1683-1769)'nun manastır kuralları ile ilgili yazdığı metinlerden bahsetmek gerekir. Menzan yazdığı eserlerle hem döneminde oldukça etkin olmuş hem de günümüz Sōtō okulunun temel doktrin ve uygulamalarını etkilemiştir.²⁹ Günümüz Sōtō manastırlarında halen uygulamada olan Menzan'ın kaleme aldığı manastır kuralları metinleri kısaca *Sōdō shingi* olarak bilinen *Tōjō sōdō shingi gyōhō shō* ve *Tōjō sōdō shingi kōtei betsuroku* adlı metinlerdir. Menzan ayrıca üç ciltlik *Busso Shōden Daikaisetsu* adlı eserinde de manastır kuralları ile ilgili uygulamalardan bahsetmektedir.³⁰

Rinzai Zen okuluna mensup manastırlarda ise yaygın olarak uygulanan manastır kuralları metinleri on dördüncü yüzyıla değin *Ch'an yuan*, on dördüncü yüzyıl itibarıyla *Chixiu baizhang ginggui* olmuştur. Ayrıca Çin'den getirilen bu metinlere ek olarak Rinzai okulu içinde de bazı metinler kaleme alınmıştır.³¹ 1326 yılında Japonya'ya gelen Çinli keşiş Seisetsu Shocho tarafından derlenen *Daikan shingi* (大鑑清規) adlı metin bunlardan biridir. Shocho Çin'de ortaya çıkan manastır kuralları metinlerini kaynak alarak hazırladığı bu metin ile Japon Zen keşişlerinin kurallara uygun bir manastır hayatı yaşamalarını amaçlamıştır.³² Rinzai keşişi Kokan Shiren'in (1278-1346) manastır kurallarını konu alan *Zenkai ki* adlı metni de bu kapsamda ele alınabilir. Shiren bu metinde Zen geleneğini Japon Budizmi ile bağdaştırmayı amaçlar. Bu nedenle Japon Budist okullarından Tendai okulunda Vinaya kurallarına karşın Mahayana ilkeleri olarak kabul edilen boddhisattva ilkelerine dayalı bir manastır hayatı yaşamayı öneren uygulamayı Zen okulunu Çin'e

28 Keizan, *Zen Master Keizan's Monastic Regulations*, çev. Ichimura Shohei, (USA.:North American Institute of Zen and Buddhist Studies, 1994); Merve Susuz Aygöl, "Orta Çağ Sōtō Zen Budizminde Manastır Hayatı ve Dindarlık," (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2021), 88, 260-265.

29 David E. Rigs, "The Life of Menzan Zuihō, Founder of Dōgen Zen," *Japan Review*, (no.16, 2014), 67-68.

30 David E.Rigs, "Are Sōtō Zen Precepts for Ethical Guidance or Ceremonical Transformation? Menzan's Attempted Reforms and Contemporary Practices," *Dōgen and Sōtō Zen*, ed. Steven Heine, (New York: Oxford University Press, 2015), 198; David Rigs, "The Zen of Books and Practice: The Life of Menzan Zuihō and His Reformation of Sōtō Zen," *Zen Masters*, ed. Steven Heine ve Dale S. Wright, (New York: Oxford University Press, 2010), 162.

31 T. Griffith Foulk, "'Rules of Purity' in Japanese Zen," *Zen Classics: Formative Texts in the History of Zen Buddhism*, (UK: Oxford University Press, 2006), 147-149.

32 Masatoshi Harada, "The Gozan Zen Sects in the History of Japanese Buddhism," *A Selection of Essays on Oriental Studies of ICIS*, (2011:3-31), 42-43.

nakleden Bodhidharma ile ilişkilendirmektedir.³³ Rinzai keşişi Tenrin Fuin'in 1566 yılında büyük manastır kompleksleri yerine yaygınlık kazanan *tatchū* olarak bilinen birkaç bölümden oluşan daha küçük manastırlarda uygulanmak üzere derlediği *Shoekō shingi* de bu türün örneklerindedir. Tatchū manastırlarının temel ritüeli olan sutra okuma seremonilerinde okunan sevap gönderme dualarına yer veren metin, keşişler cemaati yanında ve dindarlar cemaatinin de katıldığı ritüellere yoğunlaşmaktadır. Son olarak Tokugawa döneminde Mujaku Dōchū (1653-1744) tarafından derlenen *Shōsōrin ryaku shingi* adlı metinden bahsetmek gerekir. Mujaku'nun Japonya'daki üçüncü Zen okulu olan Ōbaku okulunun manastır kuralları metnine cevaben derlediği metin Rinzai geleneğinin temel referans kaynaklarından biri haline gelmiş ve günümüz Rinzai manastır kurallarının oluşumunu da büyük oranda etkilemiştir.³⁴ Ayrıca üçüncü Japon Zen okulu olarak bilinen Ōbaku Zen okulunun 1673 yılında yayımlanan manastır kuralları metni *Ōbaku shingi* de Zen manastır kuralları literatürüne ait bir metindir.³⁵

Zen geleneğinin inşasında önemli olan bir diğer literatür türü *kōan* koleksiyonlarıdır. *Kōan* 公案, Zen üstatlarının biyografisi ve vaaz kayıtlarında bulunan, atfedilen kişinin aydınlanmış zihninin ifadesi olarak kabul edilen özlü sözler, diyaloglar ve anekdotlardır. Aşkın bir deneyim olan aydınlanmanın somut ifadesi olarak kabul edildikleri için mantığa aykırı unsurlar, herhangi bir anlama gelmeyen ses ve işaretler içermektedirler.³⁶ *Kōan*lar yukarıda bahsedilen *denglu*, *yu-lu* gibi literatür türleri içerisinde de bulunmakla birlikte, yüzlerce *kōan* barındıran müstakil *kōan* koleksiyonları da bulunmaktadır.³⁷ Bu koleksiyonlar Sung döneminde (960-1279), bir önceki dönem olan T'ang dönemine (618-907) ait metinlerinden toparlanarak oluşturulmuştur. Bu koleksiyonların en önemlileri *Mumonkan* (無門関Ç. *Wumenguan*) ve *Hekiganroku* (碧巖録Ç. *Biyán Lú*) olarak bilinen koleksiyonlardır.³⁸

33 Bodiford, "Kokan Shiren's Zen Precept Procedures," *Religions of Japan in Practice*, ed. Donald S. Lopez, (USA: Princeton University Press, 1999), 98-99.

34 Foulk, "Rules of Purity" in Japanese Zen," 148-149, 153; Michel Mohr, "Zen Buddhism during the Tokugawa Period, The Challenge to Go beyond Sectarian Consciousness," *Japanese Journal of Religious Studies*, (1994: 21/4), 350.

35 Helen J. Baroni, *Obaku Zen: The Emergence of the Third Sect of Zen in Tokugawa Japan*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 2000), 88.

36 Bir *kōan* örneği vermek gerekirse; 'Bir keşiş Yunmen'e 'Buddha ve patriyarkları aşan konuşma nedir?' diye sorar, Yunmen 'kek' diye yanıtlar.'. bkz *The Blue Cliff Record*, çev. Thomas Cleary, (USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 1998), 342-345, 77. *Kōan*).

37 T. Griffith Foulk, "The Form and The Function of Koan Literature: A Historical Overview," *The Kōan: Texts and Contexts in Zen Buddhism*, ed. Steven Heine and Dale S. Wright, (Oxford: Oxford University Press, 2000), 16-17.

38 Barry Stephenson, "The Kōan as Ritual Performance," *Journal of the American Academy of Religion*, (Vol.73, No.2, 2005), 481; Foulk, "The Form and The Function of Koan Literature", 17, 22.

Hekiganroku eski Zen metinlerinden toparlanan yüz tane kōandan oluşmaktadır. Sung döneminde ortaya çıktıktan sonraki kısa süre zarfında Çin’de oldukça yaygın hale gelmiştir. Daha sonra Dōgen tarafından Japonya’ya nakledilmiş ve Rinzai Zen okulunda meditasyonda kullanılan temel kaynaklardan biri haline gelerek önem kazanmıştır.³⁹ On üçüncü yüzyılda derlenen *Mumonkan* ise 48 tane kōan içermektedir. *Hekiganroku* gibi Rinzai Zen geleneğinde yaygın olarak uygulanan temel kaynaklardan biri olarak önemli hale gelmiştir.⁴⁰ Bu iki metin kōan türünün en önemli örnekleri olarak hem Çin Ch’an hem Japon Zen geleneğinde, klasik metinlerden kabul edilmiş, Zen geleneğinin önemli isimlerinin söz ve ifadelerinin kaydı olmanın yanında ritüellerde de özellikle Rinzai okulunun meditasyon uygulamalarında kullanılmıştır.⁴¹

2. Zen Geleneğinde Kutsal Kabul Edilen Budist Metinler

Zen literatürüne ait metinler yanında sutralar başta olmak üzere diğer Budist geleneklerin kutsal metin literatüründen bazı metinler de Zen geleneğinde kutsal kabul edilir. Bu metinler de gerek manastır ritüel rutininin gerek dindar cemaatinin dini uygulamalarının konusu olmuştur. Dahası ritüellerin konusu ve objesi olma noktasında Zen geleneğinin kendini inşa ettiği metinlere nazaran bu başlık altında ele alınan metinlerin daha ön planda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ele alınması gereken metinlerin ilki sutralardır. Zen geleneğinde kutsal kabul edilen ve ritüel objesi olarak kullanılan sutraların başında Mahayana sutraları gelir.

Mahayana sutraları Zen okulunun felsefi arka planı hükmündedir; Zen, bu sutraların sağladığı zeminde kök salmıştır. Lotus Sutra, Vimalakirti Sutra, Elmas Sutra’nın da içinde bulunduğu Prajnaparamita (mükemmel hikmet) literatürü, Lankavatara ve Avatamsaka Sutra, Zen geleneğinde önemli konuma sahip Mahayana sutralarındandır.⁴² Lotus Sutra (Jpn. 法華經, *Hokekyō*) en önemli ve en etkili Mahayana sutralarının başında gelir. Mahayana geleneğinin temel doktrinlerini mesel tarzı bir anlatımla ele alan sutra, doğa üstü alem ve varlıklarında içinde bulunduğu gerçeklik ile gerçeküstülüğün birbirine karıştığı bir evren tasavvuruna sahiptir.⁴³ Japon Budizmi’nin, özellikle de Nichiren okulunun, en önemli kutsal

39 *The Blue Cliff Record*, 1.

40 *The Gateless Gate The Classic Book of Zen Koans*, çev.Koun Yamada, (Boston: Wisdom Publications, 2004); “Wumen’s Gate,” *Three Chan (Zen) Classics*, çev. J.C. Cleary and Yoshida Osamu, (BDK America, 2006).

41 Victor Sōgen Hori, *Zen Sand: The Book of Capping Phrases for Kōan Practices*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 2003), 5-7.

42 Heinrich Dumoulin, *A History of Zen Buddhism*, (New York: Pantheon Books, 1963), 35-51.

43 *The Lotus Sutra*, çev.Burton Watson, (New York: Columbia University Press,1993).

metinlerinden biri olan Lotus Sutra, Zen geleneğinde de önemli bir konuma sahiptir.⁴⁴ Zen geleneğinin inşa edildiği metinlerde Lotus Sutra'dan alıntılar yapılmış, gelenek kendi literatürünü ve varlığını oluştururken Lotus Sutra'yı açıklayıcı ve kanıtlayıcı unsur olarak kullanmıştır. Kōan koleksiyonlarında kōanların anlamı açıklanırken Lotus Sutra'dan ilgili olduğu düşünülen pasajlar alınmış, Lotus, hakiki öğretiyi ihtiva eden bir metin olarak kabul edilmiştir.⁴⁵ Zen silsile anlatısı üzerine yoğunlaşan *denglu* türüne ait eserlerde sık sık Lotus Sutra'ya atıf yapılmıştır. Keşişlerin defalarca ezberlediği, üzerine çalıştığı, pasajları ile karşılaşınca manastır hayatına girme kararı aldığı, kōanların konusu olan, nihai aydınlanma ile ilişkilendirilen Lotus Sutra tüm Budist metinlerinin en üstünü olarak kabul edilmiştir.⁴⁶ Manastır kuralları metinlerinde de Lotus Sutra'ya referanslarda bulunulmuştur; *Baizhang ginggui* Sutra'nın hayatının son dönemlerinde Buddha tarafından öğrencilerine aktarıldığını belirtmiş ve çeşitli konularda anlatısına başvurarak Lotus Sutra'yı bir otorite olarak kabul etmiştir.⁴⁷

Lotus Sutra, Zen doktrin ve ritüellerinin dayanağı olarak kullanılır ve Zen üstatları sıklıkla Lotus Sutra'ya referansta bulunur.⁴⁸ Zen okulunun ani aydınlanma doktrini ile Lotus Sutra'nın pasajları arasında yakın ilişki kurur.⁴⁹ Zen anlatı ve uygulamalarının konusu olan beş yüz arhat teması Lotus Sutra'nın sekizinci bölümü ile ilişkilidir.⁵⁰ Dōgen'in temel düşüncelerinde Lotus Sutra ve Lotus Sutra üzerine yoğunlaşan Tendai öğretilerinin izlerine rastlanır.⁵¹ Dōgen, yazdığı eserlerde alıntılar yapmak suretiyle sık sık Lotus Sutra'nın otoritesine başvurur. Lotus, Dōgen'in en çok alıntı yaptığı sutradır. Dōgen'in aydınlanma öğretisinin hayati unsurları olan

44 Hüsametdin Karataş, "Budist Kutsal Metin Külliyyatında Lotus (*Saddharmapundarika*) Sutra," *Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Kurumsallaşma Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, ed.Ahmet Hikmet Eroğlu, (Ankara: Berikan Yay, 2016), 607.

45 *The Gateless Gate The Classic Book of Zen Koans*, 55, 162, 219. *The Blue Cliff Record*, 113-114, 175, 415.

46 *Records of The Transmission of The Lamp*, çev.Randolph S. Whitfield, (Books on Demand, 2016), Vol.1, 115; Vol V, 106, 202; Vol.VI, 179, 324, 327; Vol.VII, 34, 36, 40, 109.

47 *The Baizhang Zen Monastic Regulations*, 35, 37, 257.

48 Paul Groner ve Jacqueline I. Stone, "The Lotus Sutra in Japan; Editor's Introduction," *Japanese Journal of Religious Studies*, (Vol:41-1, 2014), 1-2.

49 Carl Bielefeldt, "Expedient Devices, the One Vehicle, and the Life Span of the Buddha," *Readings of the Lotus Sutra*, ed.Stephen F. Teiser ve Jacqueline I. Stone, (New York: Colombia University Press, 2009), 79-80.

50 *Lotus Sutra*, çev.Burton Watson, (New York: Columbia University Press, 1993), 144-146; Willa Jane Tanabe, "Art of the Lotus Sutra," *Readings of the Lotus Sutra*, ed.Stephen F. Teiser ve Jacqueline I. Stone, (New York: Colombia University Press, 2009), 169.

51 Asai Endō, "The Lotus Sutra as the Core of Japanese Buddhism," *Japanese Journal of Religious Studies*, (41/1, 2014), 62.

dünya, zaman ve mekâna dair anlayışının temeli Lotus Sutra'ya dayanır.⁵² Dōgen, Lotus Sutra'yı o derece önemli görür ki, ona göre Lotus Sutra, Buddha'nın bedeni ile aynı anlama gelir. Bu nedenle Lotus'a secde etmek Buddha'ya secde etmek demektir, Lotus ile hemhal olmak, Buddha ile hemhal olmaktır.⁵³ Myōan Eisai 明菴栄西 (1141-1215) Çin'den dönerken beraberinde bir Lotus Sutra kopyası getirir ve bu Lotus kopyasını yolculuğunun güvenli geçmesini sağlayan kutsal bir obje olarak kabul eder.⁵⁴ Ayrıca en bilinen eseri *Kōzen gokokuron*'da sıkça Lotus Sutra'dan alıntılar yapar, Çin Zen manastırlarında icra edilen ritüellerde Lotus Sutra'nın okunduğunu belirtir.⁵⁵ Keizan da eserlerinde Lotus Sutra'dan alıntılar yapar, Zen üstatlarının sutra üzerine çalışıp vaazlar verdiklerini belirtir.⁵⁶

Vimalakirti Sutra (Jpn. 維摩經, *Yuimakyō*) Zen geleneğinde önem arz eden Mahayana sutralarından bir diğeridir. Sutra, Budist öğretilerini sistematik bir şekilde açıklaması ve ideal dindar profilini yansıtmaya açısından Zen dahil Doğu Asya Budist okullarında önemli hale gelmiştir.⁵⁷ Zen literatüründe sutraya defalarca referansta bulunmuş, sutranın sahip olduğu otorite Zen geleneğinin kendini açıklamasında destekleyici unsur olarak kullanılmıştır. Geçmişe dönük bir şekilde beşinci Zen partiyarık Hongren'e de atfedilen fakat daha sonraki bir dönemde Chan üstadı Duanji (ö. 850'ler) tarafından derlenen *Chuanxinfa-yau* adlı Zen metninde Vimalakirti adından övgüyle bahsedilir.⁵⁸ Entelektüel Ch'an'ın en önemli temsilcilerinden biri olan Yongming Yanshou tarafından Ch'an okulunu Budist gelenek içerisinde sağlam bir zemine oturtma amacıyla derlenen *Zongjing lu*, Vimalakirti Sutra'nın da içinde bulunduğu Budist kutsal metinlerinin belirli bölümlerin bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir. Yazar amacı doğrultusunda Vimalakirti Sutra'dan alıntılar yaparak Ch'an geleneğinin doktrin ve anlatılarını Budist geleneğinin kaynakları ile temellendirmeye çalışmıştır.⁵⁹

52 Taigen Dan Leighton, "Dōgen's Appropriation of Lotus Sutra Ground and Space," *Japanese Journal of Religious Studies*, (32/1, 2005), 86.

53 Dōgen, *Shōbōgenzō The True Dharma-Eye Treasury*, Vol.III, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, (USA: BDK America, 2008), 365-367.

54 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," *Zen Texts*, çev.Gishin Tokiwa, (USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2005), 62.

55 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 86, 89, 90, 92, 103, 109, 115,124, 130, 139, 164,166, 172.

56 Keizan, *Denkōroku: The Record of the Transmission of the Light*, (USA: Shasta Abbey, 2001), 9, 33, 228, 247, 256, 288.

57 *The Vimalakirti Sutra*, çev. John McRae, (USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2004).

58 Duanji, "Essentials of the Transmission of Mind," *Zen Texts*. çev.John R. McRae, (BDK America, 2005), 6-8, 15.

59 Albert Welter, *Yongming Yanshou's Conception of Chan in the Zongjing Lu, A Special Transmission within the Scriptures*, (New York: Oxford University Press, 2011), 45, 167, 170, 175, 188.

Lotus Sutra gibi Vimalakirti Sutra da kōan koleksiyonlarında atıf yapılan Mahayana sutralarının başında gelir. Bu koleksiyonlarda Vimalakirti Sutra'yı kopyalayarak aydınlanma eren Zen üstatlarından, Vimalakirti ile ilgili şiir yazarlardan bahsedilir ve sutradan uzun alıntılar yapılır.⁶⁰ Dahası sutranın baş kahramanı Vimalakirti (Japonca'daki adıyla Yuima), kōanların konusu olmuş, sutranın sonunda Manjushri'nin "nondualizm kapısından geçmenin" ne anlama geldiği sorusuna Vimalakirti'nin verdiği cevap bir kōan örneği olarak kōan koleksiyonlarında yerini almıştır.⁶¹ Manastır kuralları metinleri de sutraya referansta bulunmuş ve sutradan alıntılar yapmıştır.⁶² Ayrıca Eisai, Dōgen, Keizan, Hakuin Etaku gibi Zen üstatları da yazdıkları eserlerde Vimalakirti Sutra'yı kendi öğretilerini açıklamak ve desteklemek amacıyla kullanmışlardır.⁶³ Dahası Eisai, Zen okulunun ne tür bir okul olduğu sorusuna cevaben Elmas Sutra ve Vimalakirti Sutra'nın Zen geleneğinin temel referans kaynakları olduğunu belirtmiştir.⁶⁴

Zen geleneğinde önemli konuma sahip kutsal metinler arasında yer alan bir diğer sutra Mahayana geleneğinin temel metinlerinden oluşan *Prajnaparamita* literatüründen *Elmas Sutra* 金剛經 (*Kongō-kyō*)'dır.⁶⁵ Elmas Sutra, Mahayana sutralarının klasik cümlesi 'Buddha'dan şu şekilde duydum' diye başlar, vaaz sahneleri içinde Mahayana doktrinleri açıklanarak devam eder.⁶⁶ Zen geleneği açısından bu sutranın önemi temelde *Platform sutrada* kendisine referansta bulunulmasından kaynaklanır. Zen silsilesinin altıncı Çinli partriarkı Huineng Elmas Sutra'dan bazı pasajların okunduğunu duyduktan sonra keşiş olup manastır hayatı yaşama kararı alır.⁶⁷ Ayrıca Platform Sutra'da Elmas Sutra'nın kişinin

60 *Blue Cliff Record*, 205, 298, 370-374.

61 *The Vimalakirti Sutra*, çev.Burton Watson, 110-111; *Gateless Gate*, 188.

62 *The Baizhang Zen Monastic Regulations*, 37; Dōgen, *Dōgen's Pure Standarts for the Zen Community A Translation of the Eihei Shingi*, çev.Taigen Daniel Leighton ve Shohaku Okumura, (New York: State University of New York Press, 1996), 83.

63 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 138; *Denkoroku*, 43, 343; Dōgen, *Shōbōgenzō: The True Dharma-Eye Treasury*, Vol.2, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, (California: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2008), 59, 182, 230, 251; Dōgen, *Dōgen's Extensive Records, A Translation of the Eihei Kōroku*, çev.Taigen Dan Leighton ve Shohaku Okumura, (Boston: Wisdom Publications, 2010), 161, 322-323; *The Zen Master Hakuin: Selected Writings*, çev.Philip B. Yampolsky, (New York: Colombia University Press, 1971), 37, 115, 169.

64 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 101.

65 Metin Korhan Kaya tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. *Elmas Sutra*, çev. Korhan Kaya, (Sujala Yayıncılık, 2018).

66 *Elmas Sutra*, çev.Korhan Kaya, (Sujala Yayıncılık, 2018); *Buddhist Wisdom Books: The Diamond Sutra and the Heart Sutra*, çev.Edward Conze, (London: Unwin Paperbacks, 1988).

67 *Platform sutra*, 17, 96.

aydınlanmaya ermesini sağlayan bir muhtevaya sahip olduğu belirtilir ve bu nedenle metnin okunması tavsiye edilir.⁶⁸

Çin Budizmi'nde var olan Elmas Sutra kültü, Platform Sutra ile birlikte Zen geleneğinde de yer edinmiştir.⁶⁹ Diğer Mahayana sutraları gibi Elmas Sutra da Zen literatüründe kendisine sık sık atıf yapılan ve Zen öğretisi ve geleneğinin açıklanıp temellendirilmesine katkı sağlayan bir metin olarak var olmuştur. Kōan koleksiyonları metinlerinde bu sutranın pasajları kōanların konusu olmuştur.⁷⁰ Eisai, Elmas Sutra'nın Zen geleneğinin temel referans kaynaklarından olduğunu belirtip sutradan alıntılar yapmıştır.⁷¹ Dōgen, Keizan Hakuin gibi Zen üstatları da kendi metinlerini kaleme alırken Elmas Sutra'ya başvurmuştur.⁷² Ayrıca bu sutra üzerine yorum metinleri kaleme alan Zen üstatları da vardır.⁷³ Elmas Sutra yanında Prajnaparamita literatürünün Kalp Sutra gibi diğer metinleri ve ayrıca Mahayana geleneğinin Lankavatara ve Avatamsaka Sutra gibi diğer sutraları da Zen geleneğinde yer edinmiş ve Zen üstatları tarafından referans kaynağı olarak kullanılarak Zen kutsal metin kanonuna dahil edilmiştir.

Ezoterik sutralar Zen geleneğinde önem verilen ve ritüellerin konusu olmuş diğer bir kutsal metin grubudur. Tendai ve Shingon okulları ile Japonya'da kök salan Ezoterik Budist geleneği zamanla bu okulların sınırları dışına çıkarak tüm Budist okullarını ve Japon toplumunu etkileyen bir alt kültür halini almıştır.⁷⁴ Manevi güç ve iyi şans elde etme, ruhların teskin edilmesi, kişinin şimdiki bedeninde uddha olması gibi amaçlarla icra edilen, doğaüstü güçlerle ilişkilendirilen sihir-büyü benzeri tekniklerin de dahil edildiği öğretisi ve uygulamalara dayanan bu gelenek dönemin diğer okulları gibi Zen okulunu da derinden etkilemiştir.⁷⁵ Zen geleneği Japonya'ya nakledilirken Çin Zen manastırlarında yaygın olan *dharaniler*

68 *Platform sutra*, 18, 23, 31.

69 Chiew Hui Ho, "Imagining the Beginnings of the Cult of the Diamond Sutra," *International Journal of Chan Buddhism and Human Civilization*, (no.1, 2016), 10-11.

70 *Blue Cliff Records*, 30, 424-425; *Women's Gate*, 92-93.

71 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 95, 101, 134, 138, 141.

72 Dōgen, *Eihei Kōroku*, 216, 353; Dōgen, *Shōbōgenzō: The True Dharma-Eye Treasury*, Vol.1, çev. Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, (USA: BDK America, 2007), 290, 350; Dōgen, *Denkoroku*, 170; *The Zen Master Hakuin: Selected Writings*, 128, 155 vb.

73 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 156-157.

74 Kuroda Toshio, "The Imperial Law and the Buddhist Law," çev. Jacqueline I. Stone, *Japanese Journal of Religious Studies*, (Vol.23, No.3-4, 1996), 274-275; Kuroda Toshio, "The Development of the Kenmitsu System as Japan's Medieval Orthodoxy," *Japanese Journal of Religious Studies*, çev. James C. Dobbins, (Vol.23, No.3-4, 1996), 265-266.

75 "Mikkyō 密教," *The Princeton Dictionary of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell ve Donald S. Lopez, (New Jersey: Princeton University Press, 2014).

陀羅尼 (ezoterik hece ve formüller)⁷⁶ ve ezoterik ritüelleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca Japonya'daki ezoterik Budist gelenekleri Tendai ve Shingon okullarının Zen üzerindeki etkisi de Zen geleneğinin ezoterik Budist geleneğin belli unsurlarını bünyesine katması sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda ezoterik sutralardan alınan *dharaniler* hem manastır rutininde hem de halk dindarlığında yer edinmiş; felaketlerden korunma, tanrıların merhametine nail olma, yağmur gibi dünyevi menfaatler elde etmek amacıyla gündelik olarak icra edilen ritüellerin konusu olmuşlardır.⁷⁷

Zen geleneğinde de yer edinen ezoterik sutraların Japonya'ya gelişi ezoterik Budist geleneğinin Tendai ve Shingon okulları tarafından Japonya'ya nakledilmesinden daha önceki tarihlerde başlamıştır. Bu metinlerin yedinci yüzyılda Japonya'da görünmeye başladığı, Nara Döneminde (710-794) ise büyük bir kısmının Japonya'ya nakledildiği bilinmektedir. Japonya'ya ilk gelen ezoterik sutralar arasında *Vajra-manda-dharanī*, *Sapta-buddhika Sutra*, *Vajraśekhara Sutra*, *Mahāvairocana Sutra*, *Susiddhikara Sutra* bulunmaktadır.⁷⁸ Shingon ve Tendai okulları ile ezoterik Budist geleneğinin Japon Budizmi'ne derin bir şekilde kök salmasıyla birlikte ezoterik sutralar da Zen dahil Budist okullarının manastır rutininde ve halk dindarlığında yer edinmiştir. Bu ezoterik sutralardaki *dharani* olarak bilinen bazı cümleler ve heceler Budist okulları ve dindar cemaatleri arasında oldukça yaygın ve popüler olmuş ve ritüellerin konusu haline gelmiştir.

Zen geleneğinde yaygın olarak kabul görmüş ve ritüellerde kullanılan dharanilerin en önemlilerinden biri *Shuryōgon shu* ("Kahramanın yürüyüş hecesi" "Hero's March Spell") dharanidir. Bu dharani bin yıl öncesinden günümüze değin Japonya, Çin ve ayrıca Kore ve Vietnam'daki Zen manastırlarında günlük ritüellerin konusu olarak okunmaktadır. Zen litürjisine dahil edilen en uzun dharanidir. *Śūramgama Sutra* veya *Shoulengyan jing* olarak bilinen metinde bulunur. Zen manastır rutininde çok çeşitli amaçlarla 'sevap' kazanmak için okunur ve yıl boyunca icra edilen birçok ritüelde yer bulur. Bununla birlikte manastır hayatı yaşamayan dindarların katıldığı seremonilerde de okunmaktadır. Ayrıca şeytanları yahut kötü ruhları çıkarma ve yatıştırma amacıyla kullanımı da ezoterik geleneğe mensup okulların sınırlarını aşarak yaygın olarak icra edilmiştir.⁷⁹

76 Ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Copp, "Dhāraṇī Scriptures," *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*, ed. Charles D. Orzech, (Leiden: Brill, 2011), 176-180.

77 William M. Bodiford, "Zen and Esoteric Buddhism," *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*, ed. Charles D. Orzech, (Leiden: Brill, 2011), 924-926, 931-934.

78 Clemente Beghi, "The Dissemination of Esoteric Scriptures in Eighth-Century Japan," *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*, ed. Charles D. Orzech, (Leiden: Brill, 2011), 661-663.

79 George A. Keyworth, "Zen and the "Hero's March Spell" of the *Shoulengyan jing*," *The Eastern Buddhist*, (Vol.47, No.1, 2016), 81-82, 91,102.

Zen geleneğinde yer edinmiş dharanilerin bir diğeri *Sonshō dhāranī*dir (“Yüce Zafer Dharanisi”). Ezoterik Budist geleneği açısından önem arz eden *Usnīsa Vijayā Dhāranī Sutra*’da bulunan bu dharani *Usnīsa Vijayā* olarak bilinen boddhisattvanın gücüne başvurmak, dua etmek için okunur. Ayrıca sutrada bu dharaniyi okumanın hastalıklardan ve felaketlerden korunmak gibi dünyevi menfaatler ve aydınlanmaya ermek ve geçmiş karmaların temizlenmesi gibi manevi kazanımlar getireceği de belirtilir.⁸⁰ Zen manastır rutininde ve dindarlar cemaati arasında yaygın olarak bilinen ve ritüellerin konusu olan diğer ezoterik dharanilerden bazıları Sōtō Zen manastırlarında icra edilen *kanro mon* ritüelinde okunan *kanro mon dhāranī*, felaketlerden korunmak için okunan *Shōsai Shinju*, yüce merhamete nail olmak için okunan *Daihi Shinju*, Boddhisattva Cundī ve on bir yüzlü Avalokiteśvara gibi koruyucu tanrılar için okunanlar, Mahākāla, Kral Yama, Vaiśravaṇa gibi tanrısal varlıklara yakarmak için okunanalar, yağmur için okunan *shō’u dhāranī*, fırtınaları engellemek için okunan *Jo raisai shu*, hırsızlıktan korunmak için okunan *Zokunan shōjo shudur*. Bu dharaniler ezoterik Budist geleneğinin en önemli unsurlarındandır ve Zen okuluna mensup manastırlarla dindar cemaatleri arasında yaygın olarak bilinir ve ritüellerin konusu olurlar. Ayrıca manevi kazanım elde etmek ve insanüstü varlıkların lütfuna nail olmanın en etkili yolu olarak kabul edilirler.⁸¹

Zen geleneği tarihindeki önemli manastır kuralları metinlerinden yararlanılarak oluşturulan ve günümüz Sōtō Zen okulunda uygulanan manastır kuralları metni *Sōtōshū gyōji kihan* 曹洞宗行持軌範 yukarıda adı geçenler de dahil dharanilerin manastır rutininde ve dindar hayatında sahip olduğu önemli konuma işaret eder. Manastırda rutininde her sabah felaketlerden korunma dharanisini okunur, *Shuryōgon shu* okunarak *sōdō* salonu tavaf edilir; *Obon* Festivalinden önceki on beş gün boyunca ve cenaze törenleri, *Obon* Festivali gibi birçok önemli durumda *Daihi Shinju* başta olmak üzere çok sayıda dharani okunur.⁸² Ayrıca tanrılar adına yapılan törenlerde, atalar adına yapılan anma merasimlerinde, Zen üstatları ve baş keşiş adına yapılan ritüellerde dharani okumak en temel uygulamalardan biridir.⁸³ Bu ezoterik hece ve formüllerin sihir ve büyüye benzer bir güce sahip olduğu ve kötülükleri, şanssızlıkları, felaketleri ortadan kaldırıp, kişiye iyilik, sağlık, mutluluk gibi dünyevi faydalar ile sevap, aydınlanma, karmayı temizleme ve manevi farkındalık gibi dini kazanımlar getireceğine inanılır.⁸⁴

80 Hasan İsi, *Eski Türkçe Tantrik Bir Metin: Usnisa Vijaya Dharani Sutra*, (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021); 21-22; Bodiford, “Zen and Ezoteric Buddhism,” 926.

81 Bodiford, “Zen and Ezoteric Buddhism,” 926-928; Keyworth, “Zen and the “Hero’s March Spell” of the *Shoulengyan jing*,” 81.

82 *Standart Observances of the Soto Zen School (Sōtōshū Gyōji Kihan* 曹洞宗行持軌範), Vol.1, çev. T. Griffith Foulk, (Tokyo: The Administrative Headquarters of Soto Zen Buddhism, 2008), 15, 161, 186-187, 226-227, 228-229, 233-234, 432-435 etc.

83 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 84, 101, 105.

84 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 131, 160, 173, 188, 229, 235, 237, 240-242, 352, 430, 454 etc.

Zen geleneğinin Japonya'daki öncüleri olarak bilinen Eisai ile Dōgen, Sōtō Zen geleneğinin halka yayılımını başlatan Keizan ve Zen geleneğinin sonraki dönemlerdeki önemli isimlerinden Menzan Zuiho ve Hakuin, ezoterik metinlerin ve bu metinler etrafında şekillenen ritüellerin Zen okulunda varlık kazanmasında önemli rol oynamıştır. Zen okulunun kurucusu olarak kabul edilen Myōan Eisai (明菴栄西, 1141-1215) yaşadığı dönemde saygın bir ezoterik keşiş olarak tanınmıştır. Ezoterik geleneğe mensup üstatlardan ders almış, ezoterik silsileye dahil olmuş, kendi öğretisini açıklarken ezoterik doktrin ve metinleri de kullanmış, şogunluk⁸⁵ için ezoterik ritüeller icra etmiştir.⁸⁶ *Kōzengokokuron (Devletin Bekası İçin Zen'in Gelişmesine İzin Verme Üzerine)* adlı eserinde *Sūramgama Sutra, Mahāvairocana Sutra* gibi ezoterik metinlerden alıntılar yapmıştır.⁸⁷

Sōtō Zen okulunun kurucusu olarak kabul edilen Dōgen (道元, 1200-1253) ile ezoterik öğreti arasında kabul edilen derin bir ilişki olmasa da Dōgen'in Çin'e gitmeden önce Tendai manastırlarında aldığı eğitiminin ezoterik metinleri de kapsadığı muhakkaktır.⁸⁸ Ayrıca Dōgen yazdığı eserlerde ezoterik metinlere referanslarda bulunmuş ve manastır rutininde ezoterik metinlerin kullanıldığı, dharanilerin okunduğu ritüellere yer vermiştir.⁸⁹ Sōtō okulunun ikinci önemli ismi olarak kabul edilen Keizan Jōkin (瑩山紹瑾, 1268-1325) ise ezoterik öğreti ile daha etkin bir ilişki kurmuştur. Keizan'ın, ezoterik doktrin ve pratikleri Sōtō okuluna sokan kişi olduğu dahi iddia edilir.⁹⁰ 1321 yılında Keizan tarafından Sōtō Zen manastırına dönüştürülen ve Dōgen'in kurduğu Eiheiji 永平寺 manastırından sonra Sōtō okulunun en önemli manastırı haline gelen Sōjiji 總持寺, ilk olarak bir ezoterik Budist manastırı olarak kurulmuştur.⁹¹ Keizan, yazdığı manastır kuralları

85 Şogunluk, askeri lider sogunun başında bulunduğu yönetimdir. Japonya 1192 ile 1333 yılları arasında Kamakura sogunluğu, 1338 ile 1573 yılları arasında Muromachi sogunluğu, 1603 ile 1867 yılları arasında Tokugawa şogunluğu tarafından yönetilmiştir. Bkz. Kenneth Henshall, *Historical Dictionary of Japan to 1945* (UK: The Scarecrow Press, 2014), 389-391.

86 Shinya Mano, "Yōsai and Esoteric Buddhism," *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*, ed. Charles D. Orzech, (Leiden: Brill, 2011), 831-834.

87 Eisai, "A Treatise Letting Zen Flourish," 80, 104, 108, 112, 125, 139, 143, 156, 163 etc.

88 Richard K. Payne, "The Fourfold Training in Japanese Esoteric Buddhism," *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*, ed. Charles D. Orzech, (Leiden: Brill, 2011), 1028.

89 Dōgen, *Shobogenzo I*, 113; Dōgen, *Shobogenzo III*, 16; Dōgen, *Shōbōgenzō The True Dharma-Eye Treasury*, Vol. IV, çev. Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, (USA: BDK America, 2008), 36; Dōgen, *Eihei Shingi*, 51, 110, 176.

90 Bodiford, "Zen and Esoteric Buddhism," 925.

91 Eigaku Kochi 光地英學, "The Relationship Between Zen Master, Keizan and Esoteric Buddhism 瑩山輝師と密教思想," *Journal of Indian and Buddhist Studies (Indogaku Bukkyogaku Kenkyū)*, (Vol. 8, No. 2, 1960), 518.

metninde ise meditasyon, dharma vaazı gibi klasik manastır ritüelleri yanında felaketlerden korunma, bereketli hasat gibi amaçlarla ezoterik metinlerin okunduğu ritüellere de yer vermektedir.⁹² Ayrıca bu metinde Ezoterik Budist geleneğinde kutsal kabul edilen varlıklara da önem atfedilmektedir ve bu ilahi varlıkların adları sıkça geçmektedir.⁹³

Sōtō okulunun önemli isimlerinden Menzan Zuihō (面山瑞方, 1683-1769) Zen öğretisinin üstünlüğünü savunmakla birlikte ezoterik metinler üzerine eğitim almış, bu metinleri tercüme etmiş ve ezoterik üstatlardan ders alarak silsileye dahil olmuştur. Ayrıca Sōtō manastırlarında uygulanmak üzere ezoterik ritüellerin de dahil edildiği yeni bir ritüel rutini hazırlamıştır. Menzan tarafından düzenlenen bu rutin günümüz Sōtō manastırlarında halen icra edilmektedir.⁹⁴ Diğer yandan Rinzai okulunun önemli isimlerinden Hakuin Ekaku (白隠慧鶴, 1686-1769) da klasik Zen metinlerini ve klasik manastır eğitimini etkin hale getirerek otantik Zen öğretilerine dönme amacıyla Zen ‘canlanması’ yahut ‘uyanması’ olarak görülen bir yaklaşım benimsemiştir.⁹⁵ Bununla birlikte verdiği vaazlarda, yazdığı metinlerde ezoterik kaynaklardan yararlanmış ve Zen manastırlarında ezoterik doktrin ve ritüellerin varlığını kanıksamış görünmektedir.⁹⁶

3. Kutsal Metnin Ritüelleştirilmesi

Yukarıda ele alınan metinler Zen manastırlarında okunulan ve çalışılan, dindar cemaatleri arasında bilinen ve Zen üstatlarının kendi metinlerini oluştururken referanslarda bulunduğu yazılı kaynaklar olmanın yanında ritüel objeleri olarak da Zen geleneğinde önemli bir konuma sahip olmuşlardır. Zen’in kendisini var ettiği Zen literatürü ile kendi geleneğini açıklarken başvurduğu genel Budist metinleri ve ezoterik metinler, Zen geleneğinin yazılı kaynakları olma fonksiyonuna ek olarak ritüelleştirilerek Zen manastır hayatının ve dindar hayatının temel ritüel objelerinden biri haline gelmiştir. Manastır hayatı yaşayan keşişler ve dünyevi hayatlarına devam ederken belli ritüeller icra eden dindarlar sevap kazanmak, aydınlanmaya ermek gibi manevi amaçlar için ve felaketlerden korunma, uzun ve

92 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 69,70, 75, 77, 82, 84, 85, 91-94, 103.

93 Eigaku Kochi 光地英學, “The Relationship Between Zen Master, Keizan and Esoteric Buddhism 螢山輝師と密教思想,” 518.

94 Bodiford, “Zen and Esoteric Buddhism,” 932.

95 Juhn Y. Ahn, “Hakuin,” *The Dao Companion to Japanese Buddhist Philosophy*, ed. Gereon Kopf, (Springer, 2019), 511-514.

96 *Beating the Cloth Drum The Letters of Zen Master Hakuin*, çev. Norman Waddell, (Shambala, 2012), 21; *Complete Poison Blossoms from a Thicket of Thorn: The Zen Records of Hakuin Zenji*, çev. Norman Waddell, (Counterpoint, 2017), 49-50, 90-91, 115-116.

bereketli yaşam gibi dünyevi menfaatler elde etmek amacıyla bu metinleri okuma, ezberleme, kopyalama, gömme, sunular sunma gibi ritüeller icra etmişlerdir. Dahası bu metinler kan ile yazma ve vücuda kopyalama gibi nadir uygulamaların da konusu olmuştur.

Sutralar, ritüellerin konusu olan kutsal metinlerin başında gelir. Gerek Budist geleneğinde gerek Zen geleneğinde korumak, okumak, açıklamak, ezberlemek ve kopyalamak şeklinde sutralarla ilgili geleneksel olarak beş ritüel icra edilir.⁹⁷ Lotus, Vimalakirti, Elmas Sutra gibi Mahayana sutraları kendilerine referansla bu sutraları okuyanların, kopyalayanların, ezberleyenlerin, koruyanların, çalışanların hem dünyevi faydalar hem de manevi mertebeler elde edeceğini belirtir.⁹⁸ Sutraların kendine yaptığı bu referansların da etkisiyle sutralarla ilgili ritüeller Budizm'in genelinde olduğu gibi Zen okulunda da başlangıçtan itibaren yaygın olarak icra edilmiştir. Eisai Çin'deki Zen manastırlarında imparatorun adına düzenlenen ritüellerde, bağışçılar manastırı ziyaret ettiğinde sutralar okunduğundan bahseder. Ayrıca sutra okumak ve çalışmak için özel günlerin tayin edildiğini; her gün Budist kutsal metin külliyatından bir fasikül okuduğunu, her ay ise belli bir sutra üzerine çalışılıp vaazlar verildiğini belirtir.⁹⁹

Çin'de ve Japonya'da yazılmış Zen manastır kuralları metinleri de sutralarla ilgili ritüellere manastır rutininde önemli bir yer ayırmaktadır. Chanyuan, baş keşiş ataması, cenaze törenleri gibi önemli durumların yanında manastırın günlük rutininde yemeklerden önce, bağışçıların isteği üzerine veya istenilen zamanda bireysel olarak sutralar okuduğunu belirtmektedir.¹⁰⁰ Keizan Shingi de benzer şekilde manastırın günlük, aylık ve yıllık rutinde sutra okuma ritüellerine yer vermektedir. Sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç kere sutra okunur; her ayın belli günlerinde imparator, belli günlerinde ruhani varlıklar, belli günlerinde manastırın dindar bağışçıları, belli günlerinde de yangın felaketinden korunma adına sutralar okunur; yıllık rutinde ise Bodhidharma, Dōgen gibi önemli Zen üstatlarını anma günlerinde ve cenaze törenlerinde sutralar okunur.¹⁰¹

Günümüz Zen manastırları da sutralar ile ilgili bahsi geçen uygulamaları genel

97 Erez Joskovich, "Relying on Words and Letters: Scripture Recitation in the Japanese Rinza Tradition," *Japanese Journal of Religious Studies*, (Vol.46, no.1, 2019), 54.

98 *The Lotus Sutra*, 161, 165-166, 270-271; *The Vimalakirti Sutra*, çev. John McRae, 169; *The Diamond Sutra*, 32.

99 Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish," 172-174.

100 Yifa, *Chanyuan Qinggui*, 124, 198, 207-208, 215.

101 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 11, 15, 20, 35-36, 45, 50, 55-56, 65, 66-67, 79-80. 110-111.

hatlarıyla devam ettirmektedir. *Sōtōshū gyōji kihan*, manastırlarda her sabah, her akşam ve gün ortasında sutra okuma ritüelinin icra edilmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca arhatlar adına, önemli üstatlar adına, manastırın kurucu baş keşişi ve önceki baş keşiş adına, ocak tanrısı adına, tüm ruhlar adına sutra okuma ritüelleri icra edilir. Aylık rutinde de sutra okuma ritüellerine yer verilir; her ayın beşinde Tanrı İdaten adına, her ayın birinde ve beşinde koruyucu tanrılar adına, bodhidharma adına sutralar okunur. Yıllık rutinde ise Buddha'nın doğum günü ve aydınlanmaya erdiği gün sutra okuma ritüelleri icra edilir.¹⁰² Bahsi geçen bu örneklerin manastırda sutraların okunduğu durumlardan yalnızca bir kısmı olduğunu belirtmek gerekir. Bu ritüellere ek olarak *Sōtōshū gyōji kihan*, manastır hayatının her kesitinde sutra okuma ritüellerine yer verir.

Budist geleneğinde olduğu gibi Zen geleneğinde de sutralar ile ilgili yaygın olarak icra edilen bir diğer ritüel sutra kopyalama ritüelidir. Bu ritüel Zen geleneğinin Çin'de ortaya çıkışından itibaren yaygın olarak uygulanmıştır. Tang döneminde Elmas Sutra'nın hem manastır hayatı yaşayanlar hem de devlet erkanı arasında yaygın olarak bilindiği ve imparatorluğun sponsorluğunda defalarca kez kopyalandığı bilinmektedir. Dunhuang'da¹⁰³ bulunan el yazması Elmas Sutra metinleri bu sutrayı kopyalama ritüelinin Ortaçağ boyunca da devam ettiğini göstermektedir.¹⁰⁴ Lotus Sutra yaygın olarak kopyalanan bir diğer sutradır. Dōgen bu sutranın Buddha'nın bedeni olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bu sutrayı okumanın, ezberlemenin ve kopyalamanın Buddha'nın bedenine saygı ve hürmet göstermek, onunla görüşmek anlamına geldiğini belirtir.¹⁰⁵ Rinzai okulunun önemli isimlerinden Hakuin, Sōtō okulunun önemli isimlerinden Ryōkan (1758-1831) da Dōgen gibi Lotus Sutra'yı ve kopyalanması da dahil sutra ile ilgili ritüelleri son derece önemli görmüştür. Ryōkan'ın kendisi de Lotus Sutra'yı kopyalamıştır.¹⁰⁶

Sutra kopyalama bereketli hasat, sağlık, zenginlik gibi dünyevi amaçlar için icra edildiği gibi kişinin kendisi için veya ailesi için sevap kazanma, karmayı temizleme, ölüm sonrası esenlik gibi dini amaçlarla da icra edilir. Ayrıca devletin refahı ve

102 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, Vol.1, 11, 13, 47-48, 51, 84, 85, 172, 268.

103 Dunhuang veya Mogaoku mağaraları Çin'in kuzeybatısındaki Dunhuang kasabası yakınlarındaki çölde bulunan, beşinci yüzyıl ila on dördüncü yüzyıllar arasındaki dönemden binlerce yazılı metin, duvar resimleri, heykel barındıran Çin Budizmi ve Budizm tarihi açısından oldukça önemli bir kaynaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ning Qiang, *Art, Religion and Politics in Medieval China The Dunhuang Cave of the Zhai Family*, (Honolulu: University of Hawai Press, 2004).

104 Chiew Hui Ho, "Imagining the Beginnings of the Cult of the Diamond Sutra," 11-12, 17.

105 *Shobogenzo III*, 261,365-367.

106 Taigen Dan Leighton, *Visions of Awakening Space and Time: Dōgen and the Lotus Sutra*, (New York: Oxford University Press, 2007), 4, 59-62.

selameti de sutra kopyalamasının temel amaçlarından biri olmuştur. Aydınlanma yolunda kendini sutra kopyalamaya adayan Zen keşişleri de olmuştur.¹⁰⁷ Kopyalama ritüeli keşişler tarafından icra edildiği gibi dindarlar da sponsor olarak bu uygulamayı icra etmişlerdir. Toplu olarak icra edilen kapsamlı sutra kopyalama ritüelleri olduğu gibi, bireysel olarak da icra edilmiştir.¹⁰⁸ Sutra kopyalama oldukça detaylı kurallarla ritüelleştirilmiştir; kopyalamayı yapacak olan kişi ritüel öncesinde et ve cenazelerden uzak durur, yıkanarak bedenini arındırır, kopyalama esnasında ise özel bir kıyafet giyer. Kopyalama işlemi kâğıt üzerine yapıldığı gibi taş veya çini gibi materyaller üzerine de yapılabilir, tüm metin hızlıca kopyalandığı gibi her bir Çince karakter yazıldıktan sonra secde edilerek yavaş yavaş da yapılabilir. Kullanılan fırçadan renklere kadar ritüelin tüm ayrıntıları estetik yönüne de dikkat edilerek belirlenmiştir.¹⁰⁹

Sutra kopyalama ritüeli günümüz manastır rutininin bir parçası olmaya da devam etmektedir. *Sōtōshū gyōji kihan*, sutra kopyalama ritüelini manastır rutininin bir parçası olarak ele alır. Ritüelde kullanılacak olan fırça, mürekkep, mürekkep taşı, kâğıt, sutra fasikülleri gibi objeler önceden hazırlanır. Baş keşiş, keşişler ve manastıra bağlıta bulunan dindarlar belirlenen vakitte ritüeli icra etmek üzere dekore edilmiş salonda toplanırlar. Baş keşiş salona girdikten sonra tütsü yakar, çay sunar, ardından salonda bulunanlar üç kere secde edip yerlerine geçer. Sutra okunur ve ritüel başlar. Ritüele katılanların bir kısmı sutra kopyalarken bir kısmı sutra okumaya devam eder. Kopyalama bittikten sonra *Daihi shinju* dharanisi okunur ve kopyalanan fasiküller sevap gönderme duaları ve secdeler eşliğinde sunu olarak Buddha heykelinin bulunduğu altara konulur.¹¹⁰

Sutralar okuma, ezberleme, kopyalama gibi geleneksel ritüellerin konusu olmanın yanında gömülme, kanla yazma, vücuda yazma, sunular sunma gibi ritüellerin konusu da olmuşlardır. Sutra gömme ritüeli Japonya’da Budist öğretisi *dharmanın* yozlaştığı ve sonun yaklaştığı *mappo* düşüncesi ile de ilişkili olarak on- on birinci yüzyıl civarlarında başlamış ve on altıncı yüzyıla kadar yaygın olarak icra edilmiştir. Budist sutraları ayrıntılı ritüel prosedürleri çerçevesinde kopyalanmış ve bir ritüel objesi haline getirilerek gömülmüştür.¹¹¹ Bu ritüelin icrasının temelinde asketik idealler; mappo anlayışı çevresinde gelişen dharmanın korunması düşüncesi; kişinin

107 Chang Chen-Chi, *The Practice of Zen*, (New York: Harper& Brothers, 1959), 97.

108 Bielefeldt, “Expedient Devices, the One Vehicle, and the Life Span of the Buddha,” 47; Tanabe, “Art of the Lotus Sutra,” 152-153, 163, 171.

109 Bryan D. Lowe, “Buddhist Manuscript Cultures in Premodern Japan,” *Religion Compass*, (Vol:8, No.9, 2014), 288, 293.

110 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 462-463.

111 Heather Blair, *Real and Imagined: The Peak of Gold in Heian Japan*, (USA:Harward University Asia Center, 2015), 81-84.

kendisi ile hayattaki ve ölen yakınlarının kurtuluşu düşüncesi; geleceğin Buddha'sı Miroku'nun veya Amida Buddha'nın cennetine doğma düşüncesi ve aydınlanmaya erme düşüncesi bulunmaktadır. Lotus Sutra en çok gömülen sutradır. Gömülecek olan sutra genellikle kâğıt ve ipek, nadiren ise taş ve seramik gibi materyaller üzerine siyah, altın yahut kırmızı renk mürekkep kullanılarak kopyalanır. Sutranın kopyalandığı kâğıt yahut ipek silindirik stupa şekilli saklama kutusu içine konulur, bu kutu da taş veya seramik ikinci bir kutuya yerleştirilir. Ardından kutu belirlenen yere gömülür, topraktan küçük bir tepe oluşturulur ve tepenin bulunduğu yere taş bir stupa, fener yahut dikili taş konulur.¹¹²

Sutra kopyalama ve sutra gömme ritüellerinin konusu olan sutralar farklı farklı materyal ve metotlar kullanılsa da çoğunlukla mürekkep ile kopyalanmıştır. Bununla birlikte nadiren de olsa sutraların kan ile yazılarak kopyalandığı da olmuştur. Bu, Çin ve Japonya'da, özellikle Kamakura döneminde, uygulanmıştır.¹¹³ Kan ile kopyalama uygulaması dilden yahut parmaklardan akıtılan kan yahut akıtılan kanla karıştırılan mürekkep kullanılarak sutraların kopyalanması şeklinde icra edilmiştir.¹¹⁴ Sutranın kan ile yazılmasının, kişinin bedeninin Buddha'nın sözcükleri ile bir olması, birleşmesi anlamına geldiği kabul edilmiştir. Kan ile yazmanın samimiyetin ve güçlü inancın göstergesi olduğu düşünülmüş, ayrıca kan ile kopyalanmış olan sutra nüshaları daha değerli kabul edilmiştir. Çin ve sonrasında Japonya'da kan ile yazmanın işlevlerinden bir diğeri de ataya saygı ilkesi gereği özellikle ölmüş aile bireyleri adına icra edilmesi olmuştur.¹¹⁵ Dunhuang'daki metinler arasında yaşlı bir adam tarafından kan ile yazılmış bir Elmas Sutra nüshası da bulunmuştur.¹¹⁶ Ming Hanedanlığı döneminin en önemli Zen üstatlarından Hashang Deqing (1546-1623)'ın arkadaşı Çinli Zen keşişi Miao Feng, Avatamsaka Sutra'nın tamamını kanı ile yazarak kopyalamıştır.¹¹⁷ Rinzai okulunda kadın keşiş olan Daitū Bunchi (1619-1697), dharmaya olan bağlılık ve adanmışlığını göstermek, ölmüş annesinin sonraki hayatında acıdan azat olması, üstadının prestijli bir manastıra atanması adına kendi kanıyla sutralar kopyalamıştır.¹¹⁸

112 Max Moerman, "The Death of the Dharma: Buddhist Sutra Burials in Early Medieval Japan," *The Death of Sacred Texts: Ritual Disposal and Renovation of Texts in World Religions*, ed. Kristina Myrvold, (London: Routledge, 2010), 74-75, 81.

113 Tanabe, "Art of the Lotus Sutra," 155-156.

114 John Kieschnick, "Blood Writing in Chinese Buddhism," *Journal of the International Association of Buddhist Studies*, (Vol.23, No.2, 2000), 177.

115 Patricia Fister, "Visual Culture in Japan's Imperial Rinzaï Zen Convents," *Zen and Material Culture*, ed. Pamela D. Winfield ve Steven Heine, (New York: Oxford University Press, 2017), 167-169; Kieschnick, "Blood Writing in Chinese Buddhism," 189.

116 Hui Ho, "Imagining the Beginnings of the Cult of the Diamond Sutra," 17.

117 Chang, *The Practice of Zen*, 100.

118 Fister, "Visual Culture in Japan's Imperial Rinzaï Zen Convents," 165-169.

Sutra kopyalama ile ilgili nadiren karşılaşılan diğer uygulamalar sutraların vücuda yazılarak kopyalanması ve sutralara sunular sunulmasıdır. Kan ile yazma uygulaması ile benzer amaç ve saikleri olan sutraları vücuda-cilde yazma uygulaması da derin inanç ve samimiyetin göstergesi olarak kabul edilir. Vücuttan kopartılan bir deri parçasına belli bir sutranın bir bölümü yazılır ve bu deri parçası kişinin fedakarlığının, adanmışlığının bir sembolü olarak “kutsal emanet” olarak tapınaklarda korunur.¹¹⁹ Sutraların ritüel objesi olarak kullanıldığı bir diğer ritüel sutralara sunular sunma ritüelidir. Bu ritüelin temelinde Dōgen’in eserlerinde en net ifadelerinden birisi bulunan sutraların Buddha ile özdeşleştirilmesi düşüncesi bulunur. Dōgen, sutraların Buddha’nın bedeni olarak anlaşılması gerektiğini belirtir. Bu nedenle sutralara hizmet edilmeli, saygı gösterilmeli ve sutralar çiçek, koku, övgü sözleri, inci, ipek, bayrak gibi objelerle yüceltilmelidir. Sutralara gösterilen saygı Buddha’ya gösterilmiş, sunu olarak sunulan objeler Buddha’ya sunulmuş demektir.¹²⁰ Sutraların, Buddha’yı temsil ettiği inancının yansıması olarak kopyalanan sutra küçük bir stupaya yerleştirilir ve sutraya çeşitli sunular sunulur.¹²¹ Sutralara sunular sunmanın yanında dünyevi ve dini amaçlar adına sutralar da sunu olarak sunulur.¹²² Ölen kişinin ruhunu yüceltmek adına ölüm yıl dönemlerindeki anma ritüelleri kapsamında sutralar kopyalayıp ölünün ruhuna sunu olarak sunmak sıkça rastlanan bir uygulamadır.¹²³ Sutraların sunu olarak sunulması uygulaması günümüz dindarlığında da icra edilmeye devam etmektedir.¹²⁴

Ezoterik metinler de Zen geleneğinde hem manastır hayatının hem de dindar hayatının ritüel rutininin merkezinde bulunmaktadır. Manastırın günlük rutinde keşişler dharaniler okumakta, ezoterik sutralar çeşitli ritüellerin konusu olmaktadır. Dharani okuma ritüelleri sutra okuma ritüellerine benzer şekilde icra edilir. Felaketlerden, fırtınadan, hırsızlıktan korunmak, yüce merhamete nail olmak, tanrısal varlıklara ve koruyucu ruhlara yakarmak, yağmur yağmasını dilemek gibi amaçlarla dharaniler okunur.¹²⁵ Keşişler manastırda her sabah felaketlerden korunma dharanisini okur. Obon Festivalinden önceki on beş gün boyunca, cenaze

119 Fister, “Visual Culture in Japan’s Imperial Rinzai Zen Convents,” 168-169.

120 *Shobogenzo III*, 366-367.

121 Max Moerman, “The Archeology of Anxiety: An Underground History of Heian Religion,” *Heian Japan, Centers and Peripheries*, ed. Mikael Adolphson, (Honolulu: University of Hawaii Press, 2007), 252-253.

122 Groner, Paul ve Jacqueline I. Stone, “The Lotus Sutra in Japan; Editor’s Introduction,” 11; Moerman, “The Archeology of Anxiety,” 248-250, 265-266.

123 Fister, “Visual Culture in Japan’s Imperial Rinzai Zen Convents,” 167-168, 176-177.

124 Ian Reader, *Practically Religious*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 1998), 201.

125 Bodiford, “Zen and Ezoteric Buddhism,” 926-928; Keyworth, “Zen and the “Hero’s March Spell” of the *Shoulengyan jing*,” 81.

törenlerinde, Obon Festivalinde, tanrılar adına yapılan törenlerde, atalar adına yapılan anma merasimlerinde, Zen üstatları ve baş keşiş adına yapılan ritüellerde dharani okumak da en temel uygulamalardan biridir.¹²⁶ Dharani okuyup elde edilen sevabı icra edilen ritüelin, düzenlenen törenin yahut içinde bulunulan özel mekan ve zamanın amacına uygun olarak ilgili kişiye, tanrıya, Buddha ve bodhisattvalara göndermek manastır düzeni ve dindar hayatının en yaygın görüntülerinden birisidir.¹²⁷

Ezoterik metinler etrafında gelişen bir diğer ritüel Sōtō geleneğinde yaygın olarak icra edilen *kanromon* 甘露門 ritüelidir. Zen geleneğinde on dördüncü yüzyıl başlarından itibaren icra edilen bu ritüel günümüz Sōtō manastır rutininde de bulunmaktadır. Ritüel ataları anma ritüelleri ve yaz ortasında icra edilen Obon Festivalinin önemli bir parçası olan aç hayaletleri besleme seremonileri kapsamında icra edilir. Üç defa “Yüce Merhamet dharanisi” *Daihi Shinju* okunarak ritüel başlar. Ardından aç hayaletleri beslemek için iki yarı dharani okunur; ilki ritüelde sunulacak yiyecek ve içeceklerin kutsanması için yedi defa, ikincisi ‘kutsal dharma lezzetinin’ bahşedilmesi için on yedi defa okunur. Ritüelin bu bölümünden sonrası farklı farklı şekillerde icra edilmekle birlikte çeşitli dharaniler okunarak devam eder. Ritüelin sonunda dindarlara yönelik ahlak kuralları ile ilgili bir sohbet verilir ve Kalp Sutra okunur. *Kanromon* ritüeli Menzan Zuihō 面山瑞方 (1683-1769) tarafından yeniden biçimlendirilerek Sōtō manastır rutinine dahil edilmiştir. Menzan tarafından biçimlendirilen versiyonunda da ritüel buddha ve bodhisattvaların lütfunu isteyerek aç hayaletleri acıdan kurtarma amacı çerçevesinde dharaniler okunması şeklinde icra edilir.¹²⁸ Dindar cemaati de ritüelin icrasına katılmakla birlikte, ritüelin içeriği ve amacı ile ilgili derin bilgiye sahip değildir.¹²⁹

Manastır kuralları metinlerinin ritüel konusu olduğu *upavasa* 布薩式 (*Fusatsu-shiki*) ritüeli de Zen geleneğinde kutsal metinlerin ritüelleştirilmesi konusu kapsamına girmektedir. *Upavasa* ritüeli başlangıcından itibaren Budist manastır rutininin en önemli ritüellerinden birisidir. Keşişler bu ritüeli icra etmek için ayda iki defa toplanırlar. Ritüel manastır kurallarının ezberden okunması ve bu kuralların herhangi birini ihlal eden keşişlerin itiraf etmesi şeklinde icra edilir.¹³⁰ Ritüelin Zen manastırlarında icra ediliş şekli de genel hatlarıyla aynıdır. Fakat Zen manastırlarında ezberden

126 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 15, 84,101,105, 161, 186-187, 226-227, 228-229, 233-234, 432-435 etc.

127 *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 104, 128-129, 160, 173, 182, 227, 358, 415 etc.

128 Bodiford, “Zen and Esoteric Buddhism,” 931-933.

129 T. Griffith Foulk, “Ritual in Japanese Zen Buddhism,” *Zen Ritual: Studies of Zen Buddhist Theory in Practice*, ed. Steven Heine ve Dale S. Wright, (New York: Oxford University Press, 2008), 80.

130 *The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka)*, Vol.4, çev. I.B.Horner, (Lancaster: The Pali Text Society, 2007), 132-136.

okunan kurallar Vinaya kuralları değil Mahayana ilkeleri olarak bilinen bodhisattva ilkeleridir.¹³¹ Ritüel esnasında ilkelerin okunmasının öncesinde ve sonrasında dualar okunur, secdeler edilir, tütsüler yakılır, ritüelin icrasından elde edilen sevap tanrısal varlıklar ve yüce ruhlara gönderilir. Ritüel keşişler tarafından icra edilir, bununla birlikte dindarların da ritüele katıldığı bilinmektedir. Ayrıca imparatorun refahı adına dualar etmek gibi dünyevi istekler de ritüelin konusu olmuştur.¹³²

Upavasa ritüeline konu olan metinler manastır ilkeleri literatürü olarak bilinen metinlerdir, fakat manastır kurallarını içeren tüm metinler bu ritüellerin konusu olmuş değildir. Budizm'in ilk dönemlerinde ve Theravada geleneğinde bu ritüel Vinaya Pitaka'daki kurallar okunarak icra edilmiştir. Mahayana geleneğinde ise Vinaya kuralları yanında *Brahma Net Sutra*'daki bodhisattva ilkeleri de okunur. Zen geleneğinde ise ritüel, bodhisattva ilkeleri okunarak icra edilir. Bununla birlikte 'Hinayana ilkeleri' olarak geri plana atılsa da Vinaya kurallarını takip edenlerin de ritüele katılmasının mümkün olduğu belirtilir.¹³³ Zen manastır kuralları metinleri literatürü *Arı İlkeler* (Ç.ch'ing-kuei, 清規 J. shingi, 清規) metinleri bu ritüelin konusu olmamıştır. Bununla birlikte *Arı İlkeler* literatüründe *upavasa* ritüeline manastır rutininde yer verilmiş ve ritüelin nasıl icra edileceği açıklanmıştır.¹³⁴

Son olarak kōanların ve dolayısıyla kōan metinlerinin konu olduğu ritüellerden bahsetmek gerekir. Kōanlar keşişlerin eğitiminde kullanılan başlıca araçlardan biridir. Keşişler manastır hayatında bireysel olarak kōanlar üzerinde çalışır, manastır rutininde kōanlar üzerine vaazlar verilir, keşişler arasında kōanların anlamlarına dair tartışmalar yapılır.¹³⁵ Keşişlerin eğitimlerindeki kullanımlarına ek olarak kōanlar Zen partriyarklarını ve keşişlerini aydınlanmaya erdiren araçlar olarak da önemli kabul edilirler.¹³⁶ Ayrıca gizli inisiyasyon belgeleri *kirikamiler* 切紙¹³⁷ de kōan içermektedir.¹³⁸

131 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 135-136.

132 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 121-131, 131-142.

133 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 135-136; *The Illustrated Encyclopedia of Zen Buddhism*, ed.Helen J. Baroni, "Uposatha", 366; Merve Susuz Aygül, "Orta Çağ Sōtō Zen Budizminde Manastır Hayatı ve Dindarlık," 159-161.

134 Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 121; *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 72-73.

135 Yifa, *Chanyuan Qinggui*, 133-134; Keizan, *Keizan's Monastic Regulations*, 18-20; *Sōtōshū Gyōji Kihan*, 217.

136 Keizan, *Denkōroku*, 218.

137 Kōanlar içeren kirikamiler önemli ve kutsal kabul edilir. Bu belgeler geleneksel anlamda kutsal metin kategorisine girmeseler de kutsallık atfedilen yazılı metinler olmaları nedeniyle bu bağlamda değerlendirilebilirler.

138 Ishikawa Rikizan, "Transmission of Kirigami; A Sōtō Practice in Medieval Japan," *The Kōan: Texts and Contexts in Zen Buddhism*, ed.Steven Heine ve Dale S. Wright, (Oxford: Oxford University Press, 2000), 237-242.

Dolayısıyla kōanların konu olduğu birçok ritüel ve pratik bulunmaktadır. Bu ritüellerde kōanlar ve kōanlar üzerine yapılan yorumlar kullanılıyor olsa da kōan koleksiyonları bütün bir metin olarak sutralara benzer şekilde ritüellerin konusu olmuş değildir.

Sonuç

Zen geleneğinin kutsal metin anlayışını konu edinen bu araştırmada ulaşılan sonuçları birkaç temel başlık altında ele almak mümkündür. İlk olarak Zen geleneği kendisini her ne kadar kelime ve dil ötesi bir hakikat olarak tanımlasa da Zen'in kutsal metin anlayışının diğer dini geleneklerden belirgin bir farkı olmadığı görülmüştür. Birçok dini gelenek gibi Zen de kendisini metinlerle inşa etmiş, tarih sahnesinde metinler ile varlık kazanmıştır. Yine diğer dini gelenekler gibi bir kısım metni diğerlerinden ayırarak kutsal metin olarak kabul etmiştir. Ayrıca kutsal kabul ettiği metinleri ritüelleştirerek manastır hayatı yaşayan keşişlerin ve dindarların dini hayatının temel ritüel objeleri haline getirmiştir. Bu açıardan bakıldığında Zen'in de oldukça geniş bir literatürü içeren zengin bir kutsal metin külliyyatının olduğu ve bu metinlerin geleneğe farklı şekillerde yer edindiği görülmektedir.

Araştırmada ulaşılan ikinci sonuç Zen geleneğinde kutsal kabul edilen metinlerin farklı fonksiyonları bulunan temel iki kategoriden oluştuğudur. Zen geleneğinin inşa edildiği, varlık kazandığı metinler; silsile anlatısını içeren *denglu* türüne ait metinler, Zen üstatlarının hayatlarını ve öğretilerini konu edinen metinler, Zen üstatlarının vaaz ve sözlerini içeren *Yu-lu* türüne ait metinler, manastır kuralları metinleri ve kōan külliyyatlarıdır. Bu metinler Zen'in kutsal bir hakikat olarak var olmasının yapı taşlarıdır. Zen geleneği kökenlerini, tarihini, silsilesini, önemli şahsiyetlerini, özetle varlığının temellerini bu metinler aracılığıyla Buddha'ya ve Buddha'nın aydınlanmasına dayandırarak kutsal bir hakikat olarak var eder. Bu metinler bir yandan bir geleneğin tarihini veya önemli şahsiyetlerini konu edinen herhangi bir tarih kitabına benzetilebilir. Fakat Zen geleneğinin kendi varlığını dayandırdığı bu metinler bir tarih kitabının yaptığı gibi Zen'e tarihte bir gerçeklik vermekle kalmaz, Zen'e aynı zamanda bir kutsallık da atfeder. Bu metinlerin var ettiği Zen, yalnızca tarihte var olmuş bir gelenek değildir, Buddha'nın öğretisinin en öz ve an hakiki ifadesi olarak aşkın bir hakikattir. Bu metinlerin önemi ve kutsallığı da buradan gelir; bu metinler Zen'i Zen yapan yapı taşlarındandır.

Zen geleneğinin kutsal metin külliyyatının ikinci kategorisini Budist metinleri oluşturur. Zen'in kutsal kabul ettiği Budist metinlerinin başında Lotus Sutra, Vimalakirti Sutra, *Prajnaparamita* literatürü gibi Mahayana sutraları ile ezoterik dharani ve sutralar gelir. Bu kategoride ele alınan metinlerin temel işlevi, her ne kadar Zen üstatları kendi metinlerini yazarken bu metinlere referanslarda bulunmuş olsalar dahi, Zen geleneğini var etmek değildir. Bu metinler ritüel objesi olarak Zen

geleneğinde önemli bir konuma sahiptirler. Özellikle sutralar manastır hayatının günlük, aylık, yıllık ritüel rutinde ve aynı zamanda dindarların dini ritüellerinde yaygın bir şekilde yer edinmiş ve okuma, ezberleme, açıklama, vaaz etme gibi geleneksel ritüellerin konusu olmuşlardır. Dahası gömme, kan ile yazma, vücuda yazma gibi daha nadir ritüellerde de bu metinler ritüel objesi olarak kullanılmışlardır. Ezoterik metinler de sutralar gibi hem dünyevi hem de manevi kazançlar sağlayacak güce ve kutsiyete sahip metinler olarak kabul edildikleri için hem manastır rutinde hem dindarların dini hayatında sıkça kullanılan metinlerden olmuşlardır.

Bahsi geçen kutsal metinlerin metin olarak kalmayıp ritüelleştirilerek ritüellerin konusu haline getirilmesi ise ulaşılan bir diğer sonuçtur. Zen geleneğinin farklı nedenlerle kutsallık atfettiği Budist sutraları, ezoterik metinler ve geleneğin kendini inşa ettiği metinler -kōanlar ve bazı manastır kuralları metinleri- yalnızca kutsal ve önemli kabul edilmekle kalmamış, aynı zamanda ritüelleştirilerek de öğretiyi-metni uygulamaya dökerek de Zen’de var olmuşlardır. Diğer bir değişle ritüel objesi haline gelerek geleneğe daha somut bir şekilde nüfuz etmiş, ayrıca geleneğin muhataplarının hayatında daha belirgin ve etkin bir şekilde var olmasını sağlamışlardır. Keşişler ve dindarlar bu metinlerin yüce bir güce ve kutsiyete sahip olduklarını düşünmüş, bu nedenle bu metinleri ritüellerin konusu yapmanın dünyevi ve manevi birçok getirisi olduğuna inanmışlardır. Böylece metinler ve metinlerin içerdiği öğretiler pratiğe, ritüele dönüşerek muhataplarının hayatında var olmuştur. Bu durumun zamanla metnin içeriğinin geri planda kalmasına neden olduğu ve ayrıntılı kurallar çerçevesinde ritüelleştirilen metinleri bir kutsal objeye dönüştürdüğü doğrudur. Sutra okuma, sutra gömme, dharani okuma gibi ritüellerde odak noktası metnin ne söylediği olmaktan ziyade metnin ritüel objesi olarak sahip olduğu güç ve kutsiyettir. Bu durum içeriğinin önemi nedeniyle ritüellerin konusu olan manastır kuralları metinleri için dahi aynı şekilde gelişmiş, başlangıçta manastır kurallarının ihlalini engellemek amacıyla icra edilen upavasa ritüeli, zamanla içeriğinden ziyade kuralları okumanın sağladığı kutsiyet nedeniyle icra edilmeye başlanmıştır. Metinlerin içeriğinden sıyrılıp ritüel objesi haline gelmeleri daha az önemli oldukları anlamına gelmemelidir. Bilakis ritüel objesi olarak metinlerin azami bir önem ve kutsiyet taşıdığına inanılmış ve bu kutsiyetleri nedeniyle saygı ve hürmet görmüş, sutralara sunu sunma ritüellerinde görüldüğü üzere yer yer tapım benzeri uygulamaların konusu olmuşlardır.

Araştırmada bahsi geçen temel sonuçlara ek olarak birkaç yan sonuç da ortaya çıkmıştır. Zen geleneğinde kutsal metinlerin vahiy veya benzeri yolla geldiğine dair bir anlayış ile karşılaşılmamıştır. Kutsallık atfedilen metinlerin kaynağı aşkın bir güç değil, kişinin kendisidir. Kişi kendini eğiterek aydınlanmaya ulaşır ve bu sayede hakikati bulur. Bir diğer sonuç, Zen geleneğinin kutsal metin külliyyatının büyük bir bölümünü geleneğin önemli kabul ettiği kişilerle ilintili eserlerin oluşturduğudur.

Zen üstatlarının hayatını, sözlerini, aydınlanma deneyimini, silsilesini ele alan çok sayıda eser gelenek tarafından kutsal ve önemli kabul edilir. Son olarak ise Zen geleneğinin farklı Budist mezheplerin kutsal metinlerini kutsal kabul etme noktasında oldukça esnek olduğudur. Ezoterik metinlerin Zen geleneğinde sahip olduğu konum bu esnekliğin en belirgin göstergesidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Adamek, Wendi. "The Lidai fabao ji (Records of the Dharma-Jewel through the Ages)." *The Zen Canon: Understanding the Classical Texts*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright. (Oxford: Oxford University Press, 2004): 81-106.
- Ahn, Juhn Y. "Hakuin." *The Dao Companion to Japanese Buddhist Philosophy*, ed.Gereon Kopf, Springer, 2019.
- Arslan, Hammet. *Kutsal Metinlere Göre Budizm'de Manastır Hayatı*. Tibyan Yay, 2015.
- Baroni, Helen J., *Obaku Zen: The Emergence of the Third Sect of Zen in Tokugawa Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2000.
- Beating the Cloth Drum The Letters of Zen Master Hakuin*. çev.Norman Waddell, Shambala, 2012.
- Beghi, Clemente. "The Dissemination of Esoteric Scriptures in Eighth- Century Japan." *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*. ed.Charles D. Orzech, Leiden: Brill, 2011.
- Bielefeldt, Carl. "Expedient Devices, the One Vehicle, and the Life Span of the Buddha." *Readings of the Lotus Sutra*. ed.Stephen F. Teiser ve Jacqueline I. Stone, New York: Colombia University Press, 2009.
- Blair, Heather. *Real and Imagined:The Peak of Gold in Heian Japan*. USA:Harward University Asia Center, 2015.
- Bodiford, William E. "Kokan Shiren's Zen Precept Procedures." *Religions of Japan in Practice*. ed.Donald S. Lopez, USA:Princeton University Press, 1999.
- Bodiford, William M. "Zen and Esoteric Buddhism." *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*. ed.Charles D. Orzech, Leiden: Brill, 2011.
- Bodiford, William M.. *Sōtō Zen in Medieval Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1993. *Buddhist Wisdom Books; The Diamond Sutra and the Heart Sutra*. çev.Edward Conze, London: Unwin Paperbacks, 1988.
- Chang, Chen-Chi. *The Practice of Zen*. New York: Harper& Brothers, 1959.
- Chiew, Hui Ho, "Imagining the Beginnings of the Cult of the Diamond Sutra." *International Journal*

- of Chan Buddhism and Human Civilization*, no.1, (2016), 5-36.
- Complete Poison Blossoms from a Thicket of Thorn: The Zen Records of Hakuin Zenji*. çev.Norman Waddell, Counterpoint, 2017.
- Copp, Paul. "Dhārani Scriptures." *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*. ed.Charles D. Orzech, Leiden: Brill, 2011.
- Dōgen. *Dōgen's Pure Standarts for the Zen Community A Translation of the Eihei Shingi*. çev.Taigen Daniel Leighton ve Shohaku Okumura, New York: State University of New York Press, 1996.
- Dōgen, *Shōbōgenzō The True Dharma-Eye Treasury*. Vol.IV, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, USA: BDK America, 2008.
- Dōgen. *Dōgen's Extensive Records, A Translation of the Eihei Kōroku*, çev.Taigen Dan Leighton ve Shohaku Okumura, Boston: Wisdom Publications, 2010.
- Dōgen. *Shōbōgenzō The True Dharma-Eye Treasury*. Vol.III, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, USA: BDK America, 2008.
- Dōgen. *Shōbōgenzō: The True Dharma-Eye Treasury*. Vol.1, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, USA: BDK America, 2007.
- Dōgen. *Shōbōgenzō: The True Dharma-Eye Treasury*. Vol.II, çev.Gudo Wafu Nishijima ve Chodo Cross, California: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2008.
- Döll, Steffen. "Identity in a Diagram: Authenticity, Transmission, and Lineage in the Chan/Zen Tradition", ed.Mario Poceski. *Communities of Memory and Interpretation*. Bochum/Freiburg: Hamburg Buddhist Studies, 2018.
- Duanji. "Essentials of the Transmission of Mind", John R. McRae (çev.), **Zen Texts**, BDK America, 2005.
- Dumoulin, Heinrich. *A History of Zen Buddhism*. New York: Pantheon Books, 1963.
- Dumoulin, Heinrich. *Zen Buddhism: A History India and China*. çev.James W. Heisig ve Paul Knitter, Indiana: World Wisdom, 2005.
- Eisai, "A Treatise on Letting Zen Flourish." *Zen Texts*. çev.Gishin Tokiwa. USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2005.
- Elmas Sutra*. çev.Korhan Kaya, Sujala Yayıncılık, 2018.
- Endō, Asai. "The Lotus Sutra as the Core of Japanese Buddhism." *Japanese Journal of Religious Studies*, 41/1 (2014), 45-64.
- Fister, Patricia. "Visual Culture in Japan's Imperial Rinzai Zen Convents." *Zen and Material Culture*. ed.Pamela D. Winfield ve Steven Heine, New York: Oxford University Press, 2017.
- Fouk, Griffith. "'Rules of Purity' in Japanese Zen." *Zen Classics: Formative Texts in the History of Zen Buddhism*. UK: Oxford University Press, 2006.
- Fouk, Griffith. "Chanyuan ginggui and Other 'Rules of Purity' in Chinese Buddhism." *The Zen Canon: Understanding the Classical Texts*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright, Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Fouk, T. Griffith. "Ritual in Japanese Zen Buddhism." *Zen Ritual: Studies of Zen Buddhist Theory in Practice*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright, New York: Oxford University Press, 2008.
- Fouk, T. Griffith. "The Form and The Function of Koan Literature: A Historical Overview." *The Kōan: Texts and Contexts in Zen Buddhism*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright, Oxford: Oxford University Press, 2000.

- Groner, Paul ve Jacqueline I. Stone. "The Lotus Sutra in Japan; Editor's Introduction." *Japanese Journal of Religious Studies*. Vol:41-1 (2014), 1-23.
- Güvenç, Bozkurt. *Japon Kültürü*. 2. bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.
- Harada, Masatoshi. "The Gozan Zen Sects in the History of Japanese Buddhism." *A Selection of Essays on Oriental Studies of ICIS*,3-31, (2011), 29-46.
- Henshall, Kenneth. *Historical Dictionary of Japan to 1945*. UK: The Scarecrow Press, 2014.
- Hori, Victor Sögen. *Zen Sand: The Book of Capping Phrases for Kōan Practices*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2003.
- İsi, Hasan. *Eski Türkçe Tantrik Bir Metin: Usnisa Vijaya Dharani Sutra*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.
- Japanese-English Buddhist Dictionary: Nichi-Ei Bukkyo Jiten*日英佛敎辭典. Tokyo: Kenkyusha Printing Co., 1965.
- Jorgensen, John. "The Figure of Huineng", *Readings of Platform Sutra*, ed.Morten Schlütter ve Stephen F. Teiser, Colombia University Presss, USA, 2000.
- Joskovich, Erez. "Relying on Words and Letters: Scripture Recitation in the Japanese Rinzaï Tradition." *Japanese Journal of Religious Studies*. Vol.46, no.1 (2019), 53-78.
- Karataş, Hüsamettin. "Budist Kutsal Metin Külliyatında Lotus (*Saddharmapundarika*) Sutra." *Türkiye 'de Dinler Tarihi 'nin Kurumsallaşma Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, ed. Ahmet Hikmet Eroğlu, Ankara: Berikan Yay, 2016.
- Karataş, Hüsamettin. "Erken Dönem Japon Budizmi." *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVIII, sayı 2 (2013): 53-67.
- Keizan. *Denkōroku: The Record of the Transmission of the Light*. USA: Shasta Abbey, 2001.
- Keizan. *Zen Master Keizan's Monastic Regulations*. çev.Ichimura Shohei, U.S.A.:North American Institute of Zen and Buddhist Studies, 1994.
- Keyworth, George A. "Zen and the "Hero's March Spell" of the *Shoulengyan jing*." *The Eastern Buddhist*. Vol.47, No.1 (2016), 81-120.
- Kieschnick, John. "Blood Writing in Chinese Buddhism." *Journal of the International Association of Buddhist Studies*. Vol.23, No.2 (2000), 177-194.
- Kochi, Eigaku. 光地英學, "The Relationship Between Zen Master, Keizan and Esoteric Buddhism 螢山輝師と密敎思想." *Journal of Indian and Buddhist Studies (Indogaku Bukkyogaku Kenkyu)*. Vol.8, No.2 (1960), 518-519.
- Küçükyağın, Erdal. *Dönüm Noktalarıyla Japon Tarihi Samuraylar Çağı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2013.
- Leighton, Taigen Dan. *Visions of Awakening Space and Time: Dōgen and the Lotus Sutra*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Leighton, Taigen Dan. "Dōgen's Appropriation of Lotus Sutra Ground and Space." *Japanese Journal of Religious Studies*. 32/1, (2005), 85-105.
- Lowe, Bryan D. "Buddhist Manuscript Cultures in Premodern Japan." *Religion Compass*. Vol:8, No.9 (2014), 287-301.
- Malkoç, Abdülhak. "T'ang Dönemi Çin Kültürünün Japon Kültürüne Etkileri (619–907)." Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Mano, Shinya. "Yōsai and Esoteric Buddhism." *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*.

- ed.Charles D. Orzech. Leiden: Brill, 2011.
- McRae, John. *Seeing Through Zen Encounter, Transformation, and Genealogy in Chinese Chan Buddhism*. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- Moerman, Max. "The Archeology of Anxiety: An Underground History of Heian Religion." *Heian Japan, Centers and Peripheries*. ed.Mikael Adolphson. Honolulu: University of Hawai Press, 2007.
- Moerman, Max. "The Death of the Dharma: Buddhist Sutra Burials in Early Medieval Japan." *The Death of Sacred Texts: Ritual Disposal and Renovation of Texts in World Religions*, ed.Kristina Myrvold. London: Routledge, 2010.
- Mohr, Michel. "Zen Buddhism during the Tokugawa Period, The Challenge to Go beyond Sectarian Consciousness." *Japanese Journal of Religious Studies*, 21/4. (1994), 341-372.
- Payne, Richard K. "The Fourfold Training in Japanese Esoteric Buddhism." *Esoteric Buddhism and the Tantras in East Asia*. ed.Charles D. Orzech, Leiden: Brill, 2011.
- Poceski, Mario. *The Records of Mazu and the Making of Classical Chan Literature*. USA:Oxford University Press, 2015.
- Qiang, Ning. *Art, Religion and Politics in Medieval China The Dunhuang Cave of the Zhai Family*. Honolulu: University of Hawai Press, 2004.
- Reader, Ian. *Practically Religious*. Honolulu: University of Hawai Press, 1998.
- Records of The Transmission of The Lamp*. Vol. I, çev.Randolph S. Whitfield. Books on Demand, 2015.
- Records of The Transmission of The Lamp*. Vol. VI, çev.Randolph S. Whitfield. Books on Demand, 2019.
- Records of The Transmission of The Lamp*. Vol.VII, çev.Randolph S. Whitfield. Books on Demand, 2019.
- Records of The Transmission of The Lamp*. Vol.V, çev.Randolph S. Whitfield. Books on Demand, 2018.
- Rigs, David E. "Are Sōtō Zen Precepts for Ethical Guidance or Ceremonial Transformation? Menzan's Attempted Reforms and Contemporary Practices." *Dōgen and Sōtō Zen*. ed.Steven Heine. New York: Oxford University Press, 2015.
- Rigs, David E. "The Life of Menzan Zuihō, Founder of Dōgen Zen." *Japan Review*. no.16, (2014), 67-100.
- Rigs, David. "The Zen of Books and Practice: The Life of Menzan Zuihō and His Reformation of Sōtō Zen." *Zen Masters*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright. New York: Oxford University Press, 2010.
- Rikizan, Ishikawa. "Transmission of Kirigami; A Sōtō Practice in Medieval Japan." *The Kōan: Texts and Contexts in Zen Buddhism*. ed.Steven Heine ve Dale S. Wright. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Standart Observances of the Soto Zen School (Sōtōshū Gyōji Kihan曹洞宗行持軌範)*. Vol.1. çev.T. Griffith Foulk, Tokyo: The Administrative Headquarters of Soto Zen Buddhism, 2008.
- Stephenson, Barry. "The Kōan as Ritual Performance." *Journal of the American Academy of Religion*. Vol.73, No.2 (2005), 475-496.
- Susuz Aygöl, Merve. "Orta Çağ Sōtō Zen Budizminde Manastır Hayatı ve Dindarlık." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 2021.
- Susuz Aygöl, Merve. "Japonya'da Kamakura Dönemi (1185-1333) Budist Okulları ve Manastır Kurumu." *Din ve Felsefe Araştırmaları* 3 / 6 (Aralık 2020): 209-231.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları." Doktora Tezi,

- Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015.
- Tanabe, Willa Jane. "Art of the Lotus Sutra." *Readings of the Lotus Sutra*. ed.Stephen F. Teiser ve Jacqueline I. Stone. New York: Colombia University Press, 2009.
- The Baizhang Zen Monastic Regulations*. çev.Shohei Ichimura. BDK America, 2006.
- The Blue Cliff Record*. çev.Thomas Cleary. USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 1998.
- The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka)*. Vol.4, çev.I.B.Horner. Lancaster: The Pali Text Society, 2007.
- The Gateless Gate The Classic Book of Zen Koans*. çev.Koun Yamada. Boston: Wisdom Publications, 2004.
- The Illustrated Encyclopedia of Zen Buddhism*. ed.Helen j. Baroni. New York: The Rosen Publishing Group, 2002.
- The Lotus Sutra*. çev.Burton Watson, New York: Columbia University Press,1993.
- The Platform Sutra of the Sixth Patriarch*. çev.John R. McRae, USA: BDK America, 2000.
- The Recorded Sayings of Layman P'ang: A Ninth-Century Zen Classic*. çev.Ruth Fuller Sasaki, Weatherhill, 1971.
- The Vimalakirti Sutra*. çev.Burton Watson, New York: Columbia University Press, 1997.
- The Vimalakirti Sutra*. çev.John McRae, USA: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2004.
- The Zen Master Hakuin: Selected Writings*. çev.Philip B. Yampolsky. New York: Colombia University Press, 1971.
- The Princeton Dictionary of Buddhism*. ed.Robert E. Buswell ve Donald S. Lopez. "Mikkyō 密教", New Jersey: Princeton University Press, 2014.
- Toshio, Kuroda. "The Development of the Kenmitsu System as Japan's Medieval Ortodoxy." çev. James C. Dobbins, *Japanese Journal of Religious Studies*, Vol.23, No.3-4 (1996), 233-269.
- Toshio, Kuroda."The Imperial Law and the Buddhist Law." *Japanese Journal of Religious Studies*. çev.Jacqueline I. Stone, Vol.23, No.3-4 (1996), 271-285.
- Turan, Emine Zehra. "Budizm'de Manastır Hayatı." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Welter, Albert. "Lineage and Context in the Patriarch's Hall Collection and Transmission of The Lamp." ed.Steven Heine ve Dale S. Wright. *The Zen Canon: Understanding the Classical Texts*. Oxford: Oxford University Press, 2004, 137-180.
- Welter, Albert. "Lineage." *Encyclopedia of Buddhism*. Vol.1. USA: Macmillan Reference, 2004.
- Welter, Albert. *The Linji Lu and the Creation of Chan Orthodoxy: The Development of Chan's Records of Sayings Literature*. Oxford University Press, USA, 2008.
- Welter, Albert. *Yongming Yanshou's Conception of Chan in the Zongjing Lu, A Special Transmission within the Scriptures*. New York: Oxford University Press, 2011.
- "Wumen's Gate". çev.J.C. Cleary ve Yoshida Osamu, *Three Chan (Zen) Classics*. BDK America, 2006.
- Yifa. *The Origins of Buddhist Monastic Codes in China: An Annotated Translation and Study of the Chanyuan Qinggui*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.

